

מסכת בבא בתרא פרק ראשון 'השותפין'

מתוך "גמרא נוחה"

על שם הורי נפתלי וחנה הולנדר הכ"מ

(בבא בתרא ב, א)

משנה:

השותפין (שיש להן חצר בשותפות, ובתי שניהן פתוחין לתוכו; וכל חצירות ששנו חכמים - לפני הבתים הן, ורוב תשמישן בחצר) שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע (זה נותן מחלקו חצי מקום עובי הכותל וכן זה).

מקום שנהגו לבנות גויל, גזית, כפיסין, לבינין (הכל מפרש בגמרא) - בונין הכל כמנהג המדינה (אם מנהג לבנות בגויל - אין חבירו יכול לומר "איני חפץ אלא גזית").

גויל - זה נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים (שעובי כותל גויל ששה טפחים ושל גזית חמשה ושל כפיסים ארבעה ושל לבינים שלשה);

בגזית - זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה;

בכפיסין - זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים;

בלבינין - זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה;

לפיכך (הואיל ובתחלת הבנין חייבום חכמים לבנות בין שניהם): אם נפל הכותל (לאחר שנים רבים) - (אין האחד יכול לומר "כל הכותל נבנה בחלקי, ומשלי היו האבנים", אף על פי שהוחזק יותר מחבירו, וכגון שנפל הכותל בחלקו, כדמפרש בגמרא, [אלא]) המקום והאבנים של שניהם.

וכן בגינה (מחייבין את שניהן לבנות במקום שנהגו לגדור באמצע): מקום שנהגו לגדור - מחייבין אותו;

אבל בבקעה (שדה הלבן) - מקום שנהגו שלא לגדור - אין מחייבין

אותו, אלא: אם רצה - כונס לתוך שלו ובונה (בגמרא מפרש מאי קאמר),

ועושה חזית מבחוץ (מפרש בגמרא): לפיכך אם נפל הכותל - המקום והאבנים שלו;

אם עשו מדעת שניהם - בונין את הכותל באמצע, ועושין חזית

מכאן ומכאן (להודיע ששניהם עשאוהו); לפיכך אם נפל הכותל - המקום והאבנים של שניהם.

גמרא:

סברוה: מאי 'מחיצה' ? - גודא (כותל), כדתניא (דקרי תנא לגודא 'מחיצה'):

'מחיצת הכרם' (שסמוך לשדה הלבן של חבירו) שנפרצה - אומר לו (לבעל הכרם) "גדור (גדור אתה שלא יאסרו גפניך את תבואת השדה משום כלאים)" (לפי שסמוך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר, כדתנן בפרק שני (דף כו.): 'היה גדר בינתים - זה סומך לגדר מכאן את אילנותיו, וזה סומך לגדר את זרעיו מכאן'; וכשאין שם גדר - תנן בפרק שני: 'לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות: כדי עבודת הכרם, דבהכי הוי כלאים').

חזרה ונפרצה אומר לו "גדור";

(בבא בתרא ב, ב)

נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש (התבואה אם הוסיף מאתים; לישנא דקרא נקט: 'פן תוקדש'

(דברים כב)) וחייב באחריותה; טעמא - דרצו (לבנות כותל: דמדעת שניהן הוא, דחייביה חכמים

שיבנו בין שניהן; ולקמן פריך: כשרצו - מאי הוי ליהדרי בהו?), הא (אבל) לא רצו (שניהן: שהיה

אחד אומר "דייה לחלקה במסיפס של יתדות עצים תקועים בארץ נמוכים") - אין מחייבין

אותו (- לא כייפינן ליה, ואין זה יכול לומר לו "איני חפץ שתראה עסקי"); אלמא היזק ראייה לאו שמיה היזק!

ואימא 'מחיצה' = פלוגתא (חלוקת חצר: שהושוו דעתם לחלוקה, וכגון שלא היה בה שמונה

אמות כדי לזה וכדי לזה, שאין האחד יכול לכופ את חבירו לחלוקה), כדכתיב (במדבר לא, מג) ותהי

מחצת העדה [מן הצאן שלש מאות אלף ושלשים אלף שבעת אלפים וחמש מאות]; (ולכהי תני 'שרצו':)

וכיון דרצו (שכיון שרצו לחלוקה) - בונין את הכותל (כותל אבנים) בעל כרחו

(ואם בא האחד לומר "אי איפשי ביציאה זו אלא מסיפס בעלמא" - אין שומעין לו משום היזק הראייה);

אלמא היזק ראייה שמיה היזק!

אי הכי - האי 'שרצו לעשות מחיצה' - 'שרצו לחצות' מבעי ליה?!
אלא מאי - גורא;
'בונין את הכותל' ? 'בונין אותן' מבעי ליה?
אי תנא 'אותו' הוה אמינא במסיפס בעלמא (מיירי מתניתין, דאיהו נמי מחיצה
איקרו, ו'רצו' דקתני - אחלוקה קאי, וכשאין בה דין חלוקה), קא משמע לן 'כותל' (ו'רצו'
דקתני - משום כותל, דאי לא רצו - פלגי לה במסיפס).

בונין את הכותל באמצע:
פשיטא!?

לא, צריכא דקדים חד ורצייה לחבריה (ביקש ממנו לחלוקה במחיצה): מהו
דתימא מצי אמר ליה "כי איתרצאי לך" (כשנרציתי לך במחיצה - מחיצה דקה
נרציתי) - באוירא (ולמעוטי באוירא, כגון של נסרים: שהיא דקה, והיזק ראייה אין בה, או תמשוך
עובי הכותל בחלקך חוץ מדבר מועט), (אבל) בתשמישתא (לבנות כותל אבנים עב, למעוטי נמי
תשמישתי) לא איתרצאי (לא נרציתי) לך" ? - קא משמע לן.

והיזק ראייה לאו שמיה היזק?
>סימן גינה כותל כופין וחולקין חלונות דרב נחמן<
תא שמע: 'וכן בגינה' [ובגינה מן הסתם אין נזק פרט להיזק ראייה] ?
גינה שאני, כדרכי אבא, דאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב:
אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה (שלא יזקנו
בעין רעה) [וזה דוקא כאשר יש קמה, פירות שבמצב שעדיין יכולים להנזק מעין
הרע, אבל אין ראייה להיזק ראייה];
והא 'וכן' קתני (דמשמע תרוייהו - חד טעמא הוא: גינה וחצר) ! ?
א'גויל' ו'גזית' [שיש גם בגינה לבנות מחיצה הדינים שהוזכרו במשנה].

תא שמע: כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנות עד ארבע אמות (והכא לא קתני 'רצו', אלא על
כרחו) !
נפל שאני (שכבר נתרצו הראשונים בכותל).
ודקארי לה מאי קארי לה (וכי לא ידע דנפל שאני) ?
סיפא איצטריכא ליה (כלומר: הוא הדין נמי מעיקרא, והאי דקתני 'נפל' - משום סיפא לאשמועינן:
- אין מחייבין): מארבע אמות ולמעלה (דיותר מארבע אמות, ואף על פי שהראשון היה גבוה יותר) -
אין מחייבין אותו.

תא שמע: כופין אותו (כל אחד מבני החצר לתת חלקו בבנין) לבנות בית שער (שבונים כותל נגד
השער עגול סביב, ועושין באותו היקף פתח קטן מן הצד משום היזק ראיות בני רשות הרבים: שלא ידאו תוך
החצר) ודלת לחצר, שמע מינה: היזק ראייה שמיה היזק!
הזיקא דרבים שאני (שכל בני רשות הרבים מסתכלין שם).
ודיחיד לא ? - תא שמע: אין חולקין את החצר (אין האחד כופה את חברו לחלוק) עד שיהא
בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה; הא יש בה כדי לזה וכדי לזה -
חולקין; מאי לאו בכותל! ?
לא, במסיפס בעלמא.

תא שמע: החלונות (אחד מבני השותפים הבונה כותל בחצר כנגד חלונותיו של חברו), בין מלמעלה
(אם הכותל גבוה יותר מן החלונות צריך להגביה למעלה מהן, כדמפרש ואזיל: כדי שלא יסמוך על כותלו
וישחה ויראה בחלונותיו של חברו) בין מלמטה (אם הכותל נמוך מן החלונות - צריך להשפילו מהן ארבע
אמות כדי שלא יעמוד על עובי כותלו ויראה) ובין מכנגדן (צריך להרחיק את הכותל מן החלונות ארבע
אמות כדי שלא יאפיל) ארבע אמות, ותני עלה: מלמעלן כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן כדי
שלא יעמוד ויראה, מכנגדן כדי שלא יאפיל ! ?
הזיקא דבית שאני (שאדם עושה בביתו דברי הצנע).

תא שמע דאמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חבירו עושין לו מעקה גבוה
ארבע אמות (כדי שלא יראה בחצר חבירו כשהוא משתמש בגגו).
שאני התם, דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג "לדידי קביעה לי
תשמישי, לדידך לא קביעה לך תשמישתך, ולא ידענא בהי עידנא
סליקא ואתית (להשתמש בגגך)

(בבא בתרא ג, א)

דאי צטנע מינך (דברי הצנע) " (אבל חצר החלוקה לתרווייהו - קביעא תשמישתיה לכל אחד בחלקו כל שעה, ולא עבדי בה מילי דצנעא).

לישנא אחרינא אמרי לה: סברוה מאי 'מחיצה' ? - פלוגתא, דכתיב כדכתיב (במדבר לא, מג) וְהָיָה מַחְצֵת הָעֵדָה [מן הצאן שלש מאות אלף ושלשים אלף שבעת אלפים וחמש מאות], וְכִיּוֹן דְּרִצּוֹ (לחלוק; ולקמן פריך: מאי איריא 'רצו' אפילו לא רצו הרי הן יכולין לכוף זה את זה?) - בונין את הכותל (של אבנים) בעל כורחן, אלמא היזק ראייה שמיא היזק.

אימא מאי 'מחיצה' ? גודא (כותל אבנים; ובחצר שיש בה דין חלוקה, ועל כרחן חולקים), דתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו "גדור"; נפרצה - אומר לו "גדור"; נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש, וחייב באחריותה וטעמא דרצו (שהתנו לחלוקה בכותל אבנים), הא לא רצו - אין מחייבין אותו (אלא מסיפס בעלמא), אלמא היזק ראייה לאו שמיא היזק!

אי הכי 'בונין את הכותל' ? 'בונין אותו' מבעי ליה ? אלא מאי ? - פלוגתא.

אי הכי 'שרצו לעשות מחיצה' ? 'שרצו לחצות' מבעי ליה ? כדאמרי אינשי (תירוצא הוא): "תא נעביד פלוגתא".

ואי היזק ראייה שמיא היזק - מאי איריא 'רצו' ? אפילו לא רצו נמי ! ?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: משנתנו - כשאין בה דין חלוקה (שמונה אמות; לא יחלוקו), והוא דרצו; מאי קא משמע לן [משנתנו] ? - דכי לית ביה דין חלוקה - כי רצו פליגי ? תנינא: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן חולקין ! ?

אי מהתם - הוה אמינא 'אפילו פחות מכאן במסיפס בעלמא' - קא משמע לן: הכא - כותל !

וליתני הא ולא ליתני הך ?

סיפא איצטריכא ליה: וכתבי הקדש (ספור תורה שהוא בכרך אחד, וכן נביאים וכתובים הכתובים בגליון כס"ח) - אף על פי ששניהם רוצים - לא יחלוקו.

>לשון אחר: וכי רצו מאי הוי ? ליהדר ביה !

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: בשקנו מידו כו'.

אדאשמעינן בשאין בה דין חלוקה והוא דרצו, לישמעין ביש בה דין חלוקה ואף על גב דלא רצו ! ?

אי אשמעינן ביש בה דין חלוקה ואף על גב דלא רצו - הוה אמינא שאין בה דין חלוקה אפילו רצו נמי לא - קא משמע לן.

ומי מצית אמרת הכי ? והא קתני סיפא: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - יחלוקו ! מאי - לאו אכותל ?

לא, אמסיפס בעלמא.

ליתני האי ולא ליתני האי ?

סיפא איצטריכא ליה: ובכתבי הקדש - אף על פי ששניהם רוצים - לא יחלוקו.

במאי אוקימתא למתניתין ? - בשאין בה דין חלוקה; אי בשאין בה דין חלוקה - כי 'רצו' מאי הוי ? נהדרו בהו ! ?

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: שקנו מידן.

וכי קנו מידן מאי הוי ? קנין דברים בעלמא הוא (ואין חליפין קונין אלא דבר הנקנה: או מכר, או מתנה, או שעבוד קרקעות שהקנין חל עליו, או מטלטלין) !

בשקנו מידן ברוחות (זה בורר לו חלק מזרחי זה בורר לו חלק מערבי, וקנו מידם: ומעתה נקנה חלק מזרחי לזה, ואין לזה חלק בו - וכן השני לחבירו).

רב אשי אמר: כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק וזה בתוך שלו והחזיק (בחלקו: רפך ביה פורתא, וקרקע נקנה בחזקה אחרי אשר רצו בשעת חלוקה).

מקום שנהגו לבנות כו' :

גויל = אבני דלא משפיא; גזית = אבני דמשפיא, דכתיב (מלכים א ז, ט) כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית [וגו': כמדות גזית מגירות במגרה מבית ומחוץ; וממסד עד הטפחות ומחוץ עד החצר הגדולה]; כפיסין = אריח (אריח = חצי לבינה; והלבינה - שלשה טפחים, והאריח טפח ומחצה, ועובי הכותל: אריח מכאן ואריח מכאן וטפח באמצע: שנותן שם טיט לחברו); לבינין = ליבני (שלימות, לבינה לעובי הכותל).

אמר ליה רבה בריה דרבא לרב אשי: ממאי דגויל = אבני דלא משפיא ניהו, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא (ראשי האבנים בולטות לחוץ שאינן חלקות, ולהכי בעי רוחב טפח יתירא)? דילמא פלגא דגזית הוא, והאי טפח יתירא - לביני אורכי הוא (בין דימוס שמכאן ובין דימוס שמכאן, ונותן טיט באמצע), כדקאמרינן: כפיסין - ארחי, לבינין = ליבני, והאי טפח יתירא לביני אורכי?
אמר ליה: וליטעמיך: כפיסין = ארחי - מנלן? אלא גמרא גמירי לה? - גויל נמי אבני דלא משפיא גמרא גמירי לה.
איכא דאמרי:
אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי: ממאי דהאי כפיסין = ארחי ניהו, והאי טפח יתירא - לביני אורכי? דילמא מאי 'כפיסין' = אבני דלא משפיינן, והאי טפח יתירא - למורשא דקרנתא, כדקאמרינן 'גויל' = אבני דלא משפיינן, 'גזית' = אבני דמשפיינן, והאי טפח יתירא - למורשא דקרנתא?
אמר ליה: וליטעמיך: 'גויל' = אבני דלא משפיינן - מנלן? אלא גמרא גמירי לה? - הכא נמי גמרא גמירי לה.
(ה"ג. אימא לביני דלא משפיינן:)

אמר אביי: שמע מינה: כל 'ביני אורכי' = טפח (ונפקא מינה למקבל עליו לבנות כותל לחבירו).
הני מילי - בטינא, אבל בריכסא (אבנים דקות, וטיט בין שני הדימוסות) בעי טפי.
ואיכא דאמרי: הני מילי בריכסא, אבל בטינא - לא בעי כולי האי.
למימרא דבגזית דכל ארבע אמות גובה: אי הוי פותיא חמשא (טפחים) קאי, אי לא לא קאי (כדתנן במתניתין: בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה וקתני טיפא מחיבין אותן לבנות עד ארבע אמות; ולפי חשבון זה - לגובה שמנה צריך עשרה טפחים ורוחב), והא אמה טרקסין (דבנין שלמה דגזית הוה דכתיב אבני גזית) דהוא גבוה תלתין אמהתא ((מלכים א' ה') והוי שלשים אמה קומתה) ולא הוה פותיא אלא שית פושכי (ואין עובי אלא אמה להבדיל בין ההיכל לקדשי הקדשים) וקם?
כיון דאיכא טפח יתירא - קאי (ומשום האי 'טפי פותיא' מצי לאגבוה טובא, ואין צריך לתת לכל ארבע אמות חמשה טפחים ורוחב).
ובמקדש שני [שגובהה מאה אמה], מאי טעמא לא עבוד אמה טרקסין?
כי קאי בתלתין - קאי, טפי לא קאי.
ומנלן דהוה גבוה טפי?
דכתיב (חגי' ב, ט) גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון [אמר ה' צבאות; ובמקום הזה אתן שלום נאם ה' צבאות]: רב ושמואל, ואמרי לה רבי יוחנן ורבי אלעזר: חד אמר בבנין (שהיה גובהו מאה אמות כדתנן במסכת מדות (פ"ד מ"ו)), וחד אמר

(בבא בתרא ג, ב)

בשנים (בית ראשון עמד ארבע מאות ועשר, ובית שני ארבע מאות ועשרים); ואיתא להא ואיתא להא.
וניעבדו תלתין אמיין בבנין, ואידך ניעביד פרוכת? כי קאי [בית ראשון בגובה] תלתין אמהתא - נמי אגב תקרה ומעזיבה הוה קאי (שהעלייה היתה נתונה עליו, ומעזיבה של טיט סרכס על גבה, וכובד המשא מעמיד הכותל שלא יטה לצדדין; הלכך במקדש שני שלא היה כותל שלשים מגיע לעלייה - לא יוכל לעמוד), בלא תקרה ומעזיבה - לא הוה קאי.
וליעביד מה דאפשר בבנין וליעביד אידך פרוכת?
אמר אביי: גמירי: אי כולהו בבנין, אי כולהו בפרוכת: אי כולהו בבנין - ממקדש; אי כולהו בפרוכת - ממשכן.

איבעיא להו: (הני שיעורי דמתניתין: הן וסידן (עם עובי הטיח קא חשיב להן) או דילמא הן בלא סידן (מקום האבנים הוי בפותיא לבד טיח הסייד)?
אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא הן וסידן, דאי סלקא דעתא 'הן בלא סידן' - ליתנייה לשיעוריה!!? אלא לאו שמע מינה 'הן וסידן'!!?
לא, לעולם אימא לך 'הן בלא סידן', וכיון דלא הוי טפח - לא תני.

והא קתני בלבינין 'זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה' (גירסת רש"י: והא קתני טפחיים ומחצה. אלמא חצי טפח נמי חשיב) ! ?
התם - חזי לאיצטרופי (של זה ושל זה מצטרפין לטפח).

תא שמע: 'הקורה שאמרו (לענין הכשר מבו) - רחבה כדי לקבל אריח, והאריח חצי לבינה של שלשה טפחים' (אלמא שלשה טפחים דקתני לגבי מתניתין - גבי לבינין, כדקתני 'זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה' - הן בלא סידן קאמר, דהא לבינה לחודה שלשה טפחים) !
התם - ברברבתא (ומתניתין בזוטרותא: דעם סידן - לא הוה אלא שלשה טפחים).
דיקא נמי דקתני 'של שלשה טפחים' - מכלל דאיכא זוטר! שמע מינה.

אמר רב חסדא: לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי.
איכא דאמרי משום פשיעותא (דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא בנו אחריתי), ואיכא דאמרי משום צלויי (כל זמן הבנין).
מאי בינייהו?
איכא בינייהו דאיכא (בי כנישתא אחריתי) דוכתא לצלויי.

מרימר ומר זוטר סתרי ובנו בי קייטא בסיתווא ובנו בי סיתווא בקייטא (בית הכנסת היה להם לימות החורף, נמוך, בכתלים רחבים וחלונות מועטין מפני הצינה, ובימות החמה בית הכנסת אחר שאויר שולט בו).
אמר ליה רבינא לרב אשי: גבו זוזי ומחתי (לצורך בית הכנסת החדש ומונחים ביד הגבאי מי איכא למיחש לפשיעות או לא) מאי?
אמר ליה: דילמא מיתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו.
שריגי ליבני (מסודרים הלבנים זה על גב זה, ומזומנין לתת בבנין) והדרי הודרי (משופין ומתוקנין רהיטי הגג; קיברונ"ש) ומחתי כשורי - מאי?
אמר ליה: זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי להו.
אי הכי - אפילו בנו (בי כנישתא חדתא) נמי (לא נסתרו לעתיקא, דדילמא מתרמי פדיון שבויין ומזבני ליה) !
אמר ליה: דירתיה דאיניש לא מזבני.

ולא אמרן (דלא ליסתרו לעתיקא) אלא דלא חזי בה תיוהא (ביקוע שיהא מזומן ליפול), אבל חזי בה תיוהא - סתרי ובני, כי הא: דרב אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא, סתריה ועייל לפורייה להתם (כדי שלא יתייבשו בבנין שהחמה והגשמים מצערין אותו), ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי (מרחבין).

ובבא בן בוטא - היכי אסביה ליה עצה להורדוס למיסתריה לבית המקדש (כדאמרינן לקמן בשמעתין, וכתובה היא ביוסיפון בן גוריון)? והאמר רב חסדא: לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא?
אי בעית אימא: תיוהא חזא ביה; איבעית אימא: מלכותא שאני,
דלא הדרא ביה, דאמר שמואל: אי אמר מלכותא "עקרנא טורי" - עקר טורי ולא הדר ביה.
הורדוס - עבדא דבית חשמונאי הוה; נתן עיניו באותה תינוקת.
יומא חד שמע ההוא גברא בת קלא דאמר "כל עבדא דמריד השתא - מצלח"! קם, קטלינהו לכולהו מרותיה, ושיירה לההיא ינוקתא.
כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה - סליקא לאיגרא ורמא קלא, אמרה: "כל מאן דאתי ואמר 'מבית חשמונאי קאתינא' - עבדא הוא, דלא אישתיירא מינייהו אלא ההיא ינוקתא - וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא".
טמנה שבע שנין בדובשא.

איכא דאמרי: בא עליה, איכא דאמרי: לא בא עליה;
דאמרי לה 'בא עליה' - הא דטמנה - ליתוביה ליצריה; ודאמרי לה 'לא בא עליה' - האי דטמנה כי היכי דנאמרו "בת מלך נסב".
אמר: מאן דריש (דברים יז, טו) [שום תשים עליך מלך, אשר יבחר ה' אלקיך בו] מקרב אחיך תשים עליך מלך [לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא] ? רבנן! קם, קטלינהו לכולהו רבנן, שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה.

(בבא בתרא ד, א)

אהדר ליה כלילא דיילי ('האנקה' מתרגמין 'ילא' ויקרא יא), והוא שרץ שקורין הרצון' ושערו קשה כמחטין ועשה לו עטרה מעורו סביבות עיניו), נקרינהו לעיניה.
יומא חד אתא ויתיב קמיה, אמר: חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד!

אמר ליה [בבא בן בוטא]: מאי אעביד ליה?
אמר ליה [הורדוס]: נלטייה מר.
אמר ליה: [כתיב] (קהלת יב), גם במדעך מלך אל תקלל [ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר].
אמר ליה: האי - לאו מלך הוא.
אמר ליה: וליהוי עשיר בעלמא, וכתיב (שם) ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר!
ולא יהא אלא נשיא, וכתיב (שמות כב, כז) [אלקים לא תקלל] ונשיא בעמך לא תאור!
אמר ליה: בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך!
אמר ליה: מסתפינא מיניה.
אמר ליה: ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא (שנינו כאן ואין שומע)!

אמר ליה: כתיב (קהלת שם) כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר.
אמר ליה: אנא הוא! אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי - לא הוה קטילנא להו! השתא - מאי תקנתיה דההוא גברא?
אמר ליה: הוא כבה אורו של עולם, דכתיב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור [ודרך חיים תוכחות מוסר] - ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב (ישעיהו ב, ב) [והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות] ונהרו אליו כל הגוים.
איכא דאמרי הכי אמר ליה: הוא סימא עינו של עולם, דכתיב (במדבר טו, כד) והיה אם מעיני העדה [נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה] ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת] - ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב [יחזקאל כד, כא] [אמר לבית ישראל כה אמר ד' ה'] הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם [ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו] (סיפיה דקרא 'מחמד עיניכם').
אמר ליה: מסתפינא ממלכותא (כפופים היו למלכות רומיים)!
אמר ליה: שדר שליחא וליזיל שתא וליעכב שתא ולהדר שתא; אדהכי והכי סתריית [ליה] ובניית [ליה]!
עבד הכי.

שלחו ליה: אם לא סתרתה - אל תסתור [עיין מהרש"א], ואם סתרתה - אל תבני, ואם סתרתה ובנית - עבדי בישא: בתר דעבדין מתמלכין (נוטלין רשות)? אם זיינך עלך (אם נתגאית בכלי מלחמתך שהרגת בית אדוניך) - ספורך כאן (ספר יוחסין שלך בידינו הוא [ידענו] שאתה עבד): לא רכא ולא בר רכא הורדוס (לא מלך ולא בן מלך) [עבדא] קלניא מתעבד (נעשה בן חורין מאליו)!
מאי 'רכא'? - מלכותא, דכתיב (שמואל ב ג, לט) [ו]אנכי היום רך ומשוח מלך [והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני ישלם ה' לעשה הרעה כרעתו]; ואי בעית אימא מהכא: (בראשית מח, מג) [וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו] ויקראו לפניו אברך [ונתון אתו על כל ארץ מצרים] [## ברומית REG]

אמרי: מי שלא ראה בנין הורדוס - לא ראה בנין נאה [מימיו]; במאי בנייה?
אמר רבה: באבני שישא (שיש ירוק שקורין ביי"ש) ומרמרא (שיש לבן);
איכא דאמרי: באבני כוחלא (שיש צבוע כעין כחול), שישא ומרמרא: אפיק שפה ועייל שפה, כי היכי דנקביל סידא; סבר למשעייה בדהבא - אמרו ליה רבנן: שבקיה, דהכי שפיר טפי: דמיחזי כי אידוותא דימא (גלי הים [שהם נעים ונדים והעין מתעששת בראייתן]).

ובבא בר בוטא - היכי עבד הכי [לתת עצה להורדוס הרשע]? והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מפני מה נענש דניאל (לקמיה מפרש עונשו)? - מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר, שנאמר (דניאל ד, כד) להן מלכא מלכי ישפר עלך (עצתי תיטב בעיניך) וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין (בחנינות עניים) הן תהוי ארכא לשלותך (ניהא אורך לשלומך) וכתיב (שם כה) כולא מטא על נבוכדנצר מלכא (כל החלום של פורענות בא עליו), וכתיב (שם כו) ולקצת ירחין תרי עשר וגו' [על היכל מלכותא די בבל מהלך הוה] (בשביל עצתו של דניאל תלה לו שנים עשר חדש).

איבער אימא: שאני עבדא [הורדוס] דאייחייב במצות; ואיבער
אימא: שאני בית המקדש, דאי לא מלכות - לא מתבני.
ודניאל - מנלן דאיענש?
אילימא משום דכתיב (אסתר ד,ה) [וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו] ויקראו לפניו אברך
[ונתן אתו על כל ארץ מצרים], ואמר רב: התך זה דניאל - הניחא למאן דאמר:
שחתכוהו מגדולתו, אלא למאן דאמר: שכל דברי מלכות נחתכין על
פיו - מאי איכא למימר? דשדיוהו לגובא דארייוותא.

הכל כמנהג המדינה:
'הכל' לאתויי מאי?
לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא (לולבי דקלים) ודפנא (ענפי עץ ערמונים, שקורין לו"ר,
ופרי שלו קורין ביי"ש).

לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם:
פשיטא (דהאבנים של שניהם: דאפילו לא פסק לן דינא דמתניתין המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאוהו על
כרחם - היו חולקין בשוה האבנים, שהרי ברשות שניהם מונחים, ויד מי מהם תגבר?) (נעין תוספות דף ב,א
ד"ה לפיכך)!

לא, צריכא דנפל לרשותא דחד מיניהו; אי נמי דפנינהו חד
לרשותא דידיה: מהו דתימא ניהוי אידך 'המוציא מחבירו עליו
הראיה'? - קא משמע לן.
(הג"ה: בפירוש ר"ח קמ"ל דלא בעינן ראיה, אלא שותף מפיך מיניה בלא ראיה; ואיהו דטעין דדיליה נינהו -
עליו הראיה; וכל כהאי גוונא הכי דיינינן ליה; וזה הדין מפורש עוד כמו כן בפרק 'הבית והעלייה' בתחילתו;
איבער אימא בשותפין כי האי גוונא אנוחי אבנים ברשות חבירו - לא קפדי, וחזקת רשות לאו כלום הוא;
שמעינן מינה דכל כהאי גוונא דמילתא ידיעא בשותפתא - לתרוייהו: אף על גב דמנחי ברשותא דחד מיניהו
- לא יכול למיטען "דידי נינהו, דברשותי מנחי", דקיימא לן: שותפין לא קפדי אהדדי. ע"כ)

וכן בגינה: מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו [אבל בבקעה - מקום
שנהגו שלא לגדור - אין מחייבין אותו]:
הא גופא קשיא: אמרת 'וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו', הא סתמא -
אין מחייבין אותו; אימא סיפא: 'אבל בקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין
מחייבין אותו' הא סתמא מחייבין אותו!?
השתא סתם גינה אמרת לא (אף על פי שהיזק ראיה קשה), סתם בקעה מיבעיא?
אמר אביי: הכי קאמר: 'וכן סתם גינה ובמקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין
אותו' (האי 'מקום שנהגו לגדור' דקתני מתניתין - אבקעה קאי).
אמר ליה רבא: אם כן מאי 'אבל' (בבקעה)? (הא מינה סליק?! והכי איבעי למיתני 'אבל
מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו')
אלא אמר רבא: הכי קתני: 'וכן סתם גינה כמקום שנהגו לגדור דמי, ומחייבין
אותו, אבל סתם בקעה כמקום שלא נהגו דמי ואין מחייבין אותו.'

אלא אם רצה - כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית:
מאי 'חזית'?
אמר רב הונא: אכפיה ליה לקרנא לבר (ראשי הכותל יכוף לצד חבירו);
וכל 'חזית' לשון קצה הוא; וכן שנינו בתמיד (פ"ב מ"ד) גבי מערכה 'וחזיתה מזרחה': ראשי הגזירין וכן 'מחזה
מול מחזה' דמלכים (א ז): ראשי הנסרים מוסבין זה מול זה, ועביד מאבראי: כופה לצדי ראשי הכותל שמחבר
בראשו אבנים וטיט ומעבהו).

ונעביד מלגיו?
עביד חבריה נמי מלבר, ואמר "דידי ודידיה הוא" (כדקתני מתניתין:
כשעושין אותו בין שניהם - 'עושין חזית מכאן ומכאן')
אי הכי - השתא נמי: גייז ליה חבריה (לההיא כפופה שהיא לצדו) ואמר
"דידי ודידיה הוא (ולא עשינו חזית)"!!
גיוזא מידע ידיע.
איכא דאמרי: אמר רב הונא: מיכפא לקרנא מלגיו (לצד שלו; ולקמיה פריך הא
'מבחוץ' קתני).

ונעבד מלבר?
גייז ליה חבריה ואמר "דידי ודידיה הוא".
אי הכי - השתא נמי לייף ליה (מחבר חזית אחרת לצדו) חבריה ואמר "דידי
ודידיה הוא"? ליפופא מידע ידיע.
והא 'מבחוץ' קתני?
קשיא.

רבי יוחנן אמר :

(בבא בתרא ד, ב)

נשעייה באמתא מלבר (יהא טח בטיט אמה בראש הכותל מבחוץ).

וניעבד מלגיו?

עביד חבריה מלבר, ואמר "דידי ודידיה הוא".

אי הכי השתא נמי דקפיל (מקפלו) ליה חבריה, ואמר "דידי ודידיה

הוא"!

קילופא מידע ידיע.

הוצא (אם עשו מחיצת נצרים כיצד יעשו חזית)?

אמר רב נחמן: סינופי יריכי מלבר (ראשי ההוצים ישב לצד שדה חבירו; וכשיהיה סונף ההוצים כשיכלה האחד ויתן את חבירו - יסנפנו מבחוץ) (הג"ה 'יריכי' כדאמרין לעיל: טפח יתירא לביני אורבי תמ"ש. ור"ח פירש: מוציא ראשי הקנים, ודפנא - שהוא הקנים העומדים לחיזוק המחיצה - לחוץ; מתוך פירושו משמע שהקנים שמעמידין מן הצד לסמוך הכותל, זהו לשון 'סניפין' ע"כ).

וניעבד מלגיו?

עביד נמי חבריה מלבר, ואמר דידי ודידיה הוא.

אי הכי השתא נמי גייז ושדי ליה ואמר "דידי ודידיה הוא"?

משריק ליה טינא.

השתא נמי אתי חבריה וקליף ליה!

קילופא מידע ידיע.

אביי אמר: הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטרא (אם עשה האחד - יביא עדים

ויחתמו לו, ואם עשהו שנים - יעידו עדים ויחתמו, דסבירא ליה קופלא דטינא מעילויה הוצא לא ידיע).

אבל אם עשו מדעת שניהם [בונים את הכותל באמצע, ועושין חזית מכאן

ומכאן; לפיכך אם נפל הכותל - המקום והאבנים של שניהם]:

אמר ליה רבא מפרזיקא לרבאשי: לא יעשו (חזית) לא זה ולא זה (והרי

סימן שלא עשאה האחד בשלו: שאילו עשאה היה עושה חזית מבחוץ)!

אמר ליה: לא, צריכא דקדים חד מנייהו ועבד דידיה (עשה חזית מבחוץ);

ואי לא עביד חבריה - אמר "דידיה הוא".

ותנא תקנתא לרמאי קא משמע לן (בתמיה: וכי מפני דאגת רמאין איכפל תנא למיתני הא

מתני'?)

אמר ליה: ורישא (דקתני 'ועושה חזית מבחוץ') - לאו תקנתא לרמאי הוא (דלא

לימא חבריה "של שנינו הוא")?

אמר ליה: בשלמא רישא - תנא דינא (הואיל ובקעה אין מנהג לגדור - אין יכול לכופו,

אלא כונס לתוך שלו ובונה), ומשום דינא (ואידי דתנא דינא) - תנא תקנתא ('ועושה חזית'

משום רמאי); אלא סיפא - דינא קתני דקתני תקנתא (דינא לא תנא, דהא פשיטא

דאם עשו מדעת שניהם - תעשה משל שניהם, וכולה משום תקנתא הוא דתנייה)?

אמר רבינא: הכא - בהוצי עסקינן, לאפוקי מדאביי, דאמר 'הוצא

לית ליה תקנתא אלא בשטרא'; קא משמע לן דבחזית סגי.

משנה :

המקיף את חבירו משלש רוחותיו (שקנה שלש שדות סביב שדה חבירו לשלשת מצריה),

וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית (וגדר את שלשתן, ונמצא שדהו של

אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו) - אין מחייבין אותו (לתת כלום כדאמרין: דסתם בקעה -

מקום שנהגו שלא לגדור הוא);

רבי יוסי אומר: אם עמד וגדר את הרביעית (הכי גרסינן: רבי יוסי אומר אם עמד

וגדר את הרביעית' ולא גרסינן 'ניקף' (הג"ה וכן בפירוש ר"ח; ומיהו אנ"ק מפרשין לה לקמן - תוס'). והכי

מוכח בפ"ב דבבא קמא; והלשון מוכיח: דקתני 'אם עמד' ולא קתני 'אם גדר': מכלל דלאו בההוא דגדר השלש

מיירי. ת' מו' שמי' ע"כ) - מגלגלין עליו את הכל (לתת חלקו בשלשת הראשונות: דכיון

דגדר את הצד הפתוח - גלי דעתיה דניחא ליה במאי דגדר חבריה).

(הג"ה תמ"ש: ול"נ טעמא משום דאכתי לא מהני ליה מידי: שהכל יכולים ליכנס מרוח רביעית; אבל אם גדר

רביעית - מחייבין אותו, כדאמרין בגמרא, ואף על גב דאמרין לעיל ד'סתם בקעה מקום שנהגו שלא לגדור

הוא' - הני מילי בין בקעה לבקעה, וכותל גבוה ארבע אמות - לשם הוא דלא בעינן; מאי טעמא? - דליכא היזק

ראיה; אבל בשביל היזק בהמות: שלא יכנסו לשדה - צריך לגדור גדר שלו עשרה טפחים המונע מליכנס

הבהמות)

גמרא :

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי, דאמר 'אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל', לא שנא עמד ניקף לא שנא עמד מקיף.

איתמר: רב הונא אמר: הכל לפי מה שגדר (בכל יציאות שהוציא בהן הראשון - יחזיר לו מחצה); חייא בר רב אמר: הכל לפי דמי קנים בזול (דאמר ליה "לדידי סגי לי בגדר קנים, ואי אפשי בהוצאה של גדר אבנים").

תנן: המקיף את חברו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו [את הניקף] (דהא לא אהני ליה מידי: שהרי גלוי הוא מצד רביעית!) - הא רביעית (הא אם גדר עוד מקיף את הרביעית) - מחייבין אותו (דהני ליה)!; אימא סיפא: רבי יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל; בשלמא לרב הונא, דאמר 'הכל' (דברי יוסי) = לפי מה שגדר בה (במה שגדר הוא), היינו דאיכא בין תנא קמא ורבי יוסי: תנא קמא (דלא נקט לישנא ד'הכל') סבר: דמי קנים בזול - אין (הוא דמחייבין אותו), ומה שגדר - לא, ורבי יוסי סבר: הכל לפי מה שגדר (דהא ליכא למימר דתנא קמא - דוקא אם גדר מקיף את הרביעית - הוא דמחייבין אותו, אבל אם גדר ניקף - לא, דכל שכן הוא: השתא היכא דלא גלי דעתיה דניחא ליה בהיקיפא קא מחייב ליה - כל שכן היכא דגלי! ולרבי יוסי נמי קסלקא דעתא השתא דתנא 'ניקף', והוא הדין למקיף, אלא בגלגול ד'הכל' הוא דפליגי); אלא לחייא בר רב, דאמר 'הכל לפי דמי קנים בזול' - מאי איכא בין תנא קמא לרבי יוסי? אי דמי קנים בזול לא קיהיב ליה - מאי קיהיב ליה (מאי מחייבין אותו דדייקין ממילתיה)?

אי בעית אימא: אגר נטירא איכא בינייהו: תנא קמא סבר אגר נטירא (דבר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה כשהיא בקמותיה) - אין, דמי קנים בזול - לא, ורבי יוסי סבר דמי קנים בזול; ואי בעית אימא: ראשונה שניה ושלישית איכא בינייהו: תנא קמא סבר: (דמי) רביעית - הוא דיהיב ליה (אם גדרה מקיף), אבל (דמי) ראשונה שניה ושלישית - לא יהיב ליה (שכבר יצא זכאי מהם בבית דין שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו, ואם גדרה ניקף לרביעית - לא יהיב ליה מידי, כדפירשנו, שכבר יצא ידי בית דין מהם), ורבי יוסי סבר: (לא שנא גדרה ניקף ולא שנא מקיף) ראשונה שנייה ושלישית נמי יהיב ליה (מגלגלין עליו את הכל בכולן דמי קנים).

איבעית אימא: מקיף וניקף איכא בינייהו (דתנא קמא אית ליה דרבי יוסי היכא דגדרה ניקף, אבל רבי יוסי לית ליה דתנא קמא בגדר מקיף): דתנא קמא סובר: טעמא דעמד ניקף, דמגלגלין עליו את הכל, אבל עמד מקיף - אינו נותן לו אלא דמי רביעית, ורבי יוסי סבר: לא שנא ניקף ולא שנא מקיף: אם עמד וגדר - מגלגלין עליו את הכל;

לישנא אחרינא: מקיף וניקף איכא בינייהו: תנא קמא סבר: אם גדר מקיף את הרביעית - נמי יהיב ליה (תנא קמא סבר לא שנא ניקף ולא שנא מקיף: כי גדר לרביעית - מחייבין אותו, דהא תנא קמא - במקיף איירי, ודייקין ממילתיה 'הא רביעית מחייבין אותו', וכל שכן כשגדרה ניקף, דגלי דעתיה), ורבי יוסי סבר: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית - הוא דיהיב ליה: דגלי דעתיה דניחא ליה, אבל אם גדר מקיף - לא יהיב ליה מידי.

(בבא בתרא ה, א)

רוניא - אקפיה רבינא מארבע רוחותיו (ארבע שדות היו לרבינא סביבות ארבעה מצריו של רוניא, וגדרו); אמר ליה: "הב לי כמה דגדרי (כרב הונא אליבא דרבי יוסי, דאמר 'הכל לפי מה שגדר', דהכי קיימא לו, כדמוכח לקמן)!"

לא יהיב ליה.

"הב לי לפי קנים בזול!"

לא יהיב ליה.

"הב לי אגר נטירותא!"

לא יהיב ליה.

יומא חד הוה קא גדר דיקלי (רוניא היה גודר תמרים מדקל שבשדהו); אמר ליה [רבינא] לאריסיה: "זיל שקול מניה קיבורא דאהיני (אשכול של תמרים משל רוניא)", (ובפניו).

אזל לאתווי; רמא ביה קלא (גער בו רוניא באריסיה דרבינא).

אמר ליה (רבינא): "גלית דעתך דמינח ניהא לך (גלית אדעתך שחביבין הדקלין עליך וניחא לך בשמירתך): לא יהא אלא עיזא בעלמא - מי לא בעי נטירותא (כלומר: אפילו אינך ירא מן הגנבים - צריך אתה לשמור מן העיזים)!"
אמר ליה: "עיזא בעלמא - לאו לאכלויי בעיא".
אמר ליה: "ולא גברא בעית דמיכלי לה (להזעיק ולגעור בהן)" (וירעם מתרגמין 'אכלי', (תהלים יח) [וכן בשמואל ב כב] וכן כל לשון הכרזה בתרגום יהונתן).
אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: זיל פייסיה במאי דאפייס (טוב לך להתפייס באגר נטירא, הואיל ונתרצה לך), ואי לא - דאיננא לך דינא כרב הונא אליבא דרבי יוסי (מכלל דהכי הלכתא, וכן פסק ר"ח. תמ"ש).
רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא. סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא; אמר ליה רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא: אמרי אינשי 'ארבעה לצלא ארבעה לצללא' (אני שמעתי: 'צלא' = רצען עני, ו'צללא' - רצען עשיר, וכך אמר לו: ארבע ככרות צריכין לרצען עני למאכלות ביתו ליום, כמו שצריכין לעשיר; וזה עני הוא, וצריך לו השדה לפרנסה, וכשם שאתה אומר לו "הסתלק מעלי" בדינא דבר מצרא משום 'ועשית הישר והטוב', כך אני אומר לך עשה ישר וטוב לעני זה ואל תסלקהו).
ויש לגמגם: דהעור קרוי 'צלא', ולא הרצען, כדאמרינן בעלמא: (נדרים דף נו: נא 'דרגש' - ערסא דצלא; ואומר אני: רוניא - רצען היה, ונותן עורות לעבדין לעשות מהן מנעלין למוכרין בשוק, וכך אמר לו רב ספרא לרבינא: העני זה - שכרו מועט, שהוא צריך ליתן שכר הרבה לעבדין, דאמרי אינשי: ארבעה זוזי לצורך מקח העור, וארבעה זוזי לשכר העבדין, והיינו 'צללא'; לפיכך עשה ישר וטוב ותהי לו שדה זו לפרנסת ביתו. ול"נ 'ארבעה לצלא': ארבעה ככרות צריך לעבדן עני, וארבעה לצללא: כמו כן ארבעה לצורך עבדן עשיר, ומשל הוא כנגד רוניא: שהיה לו שדה אחת בתוך שדות של רבינא, כדאמר לעיל: דרבינא אקפיה מארבע רוחותיו, ועכשיו קנה לו שדה אצל מצר רבינא ומפסיק שדה רבינא בין שדותיו, ואמר ליה רב ספרא לרבינא שיעשה הישר והטוב להניח לרוניא אותה, דעכשיו יהיה לו שנים: שכמו שצריך שמירה לשני שדות - [צריך] גם כן לאחד, ומכמה דברים יציאת האחד מרובה כיציאת שנים, ונמצא רוניא משתכר).

משנה:

כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות (דבהכי סגי להיזק ראה);
(אם אמר האחד לאחר שבנאו "אני עשיתי משלי, שלא רצה זה לסייעני", ותובעו חצי היציאה, וזה אומר "נתתי חלקי" - נאמן): בחזקת שנתן, עד שיביא (התובע) ראייה שלא נתן (עדים שתבעו ולא נתן לו: דכיון דחובה עליו לסייעו, ומשפט זה לכל גלוי - לא היה בונה משלו, אלא היה צועק עליו בבית דין);
מארבע אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו.
(לאחר שבנאו האחד למעלה מארבע אמות הרבה, ולא רצה האחר לסייעו בהגבהתו) סמך לו (השני) כותל אחר (כנגד כותל זה, כדי לסכך ולתת עליו תקרה מכותל לכותל), אף על פי שלא נתן עליו (עדיין) את התקרה (אם בא הראשון ותבעו לדין לאחר שסמך את כותלו לכותל ראשון, ואומר לו "תן לי חלקך במה שהגבהתי", וזה אומר "נתתי חלקי") - מגלגלין עליו את הכל (דגלי דעתיא דניחא ליה בהגבהה דהיאך) בחזקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן (אינו נאמן אלא בעדים: שאין משפט זה גלוי לכל, ועד שיחייבוהו בית דין - אינו עשוי ליתן).

גמרא:

אמר ריש לקיש: הקובע זמן לחבירו (במלוה שהלוהו), ואמר לו "פרעתיך בתוך זמני" - אינו נאמן: ולואי שיפרע בזמנו!
אביי ורבא דאמרי תרויהו: עביד איניש דפרע בגו זימניה: זימנין דמתרמו ליה זוזי, אמר "איזיל איפרעיה

(בבא בתרא ה, ב)

כי היכי דלא ליטרדן.

תנן 'בחזקת שנתן עד שיביא ראייה שלא נתן' - היכי דמי? אילימא דאמר ליה "פרעתיך בזמני" (כשהשלמת את גובה ארבע אמות) - פשיטא 'בחזקת שנתן' (דנאמן, שהרי זו טענת "מנה לי בידך" והלא אומר "אין לך בידי כלום")! אלא - לאו דאמר ליה "פרעתיך בתוך זמני" (קודם שהשלמת לארבע אמות)!" - אלמא עביד איניש דפרעיה בתוך זמניה!
שאני הכא, דכל שפא [שכבת לבנים או אבנים בכותל] ושפא - זימניה הוא.

תא שמע: 'בחזקת שלא נתן עד שיביא ראייה שנתן' - היכי דמי? אילימא דאמר ליה "פרעתיך בזמני" (כבאת כותלי וידעתי כמה נתחייבתי לסייע בהגבהתך) - אמאי לא?

אלא - לאו דאמר ליה "פרעתין בתוך זמני", אלמא לא עביד איניש דפרע בגו זימניה?
שאני הכא, דאמר "מי ימר דמחייבו לי רבנן"? (הילכך אפילו אמר "פרעתין בזמני" - לא מהימן).

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי כאביי, ורבא מר בר רב אשי עבד כריש לקיש;
והלכתא כריש לקיש, ואפילו מיתמי (אם מת הלוח בתוך זמנו - גובה חובו מן היתומים בלא שבועה, ולא חיישין דילמא פרעיה), ואף על גב דאמר מר 'הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה' - חזקה: לא עביד איניש דפרע בגו זימניה.

איבעיא להו: תבעו לאחר זמן, ואמר לו "פרעתין בתוך זמני" - מהו? מי אמרינן במקום חזקה אמרינן 'מה לי לשקר' (אי בעי אמר ליה "פרעתין בזמני", הילכך כי אמר ליה נמי "פרעתין בתוך זמני" - נאמן בשבועה)

(בבא בתרא ו, א)
או דילמא (כיון דמוחק לן ד'אין אדם פורע בתוך זמנו') במקום (דאיכא) חזקה (דמרעיה לדבוריה) - לא אמרינן 'מה לי לשקר' (וליהמנוהו)?
תא שמע [ממשנתנו]: בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן - היכי דמי?
אילימא שתבעו לאחר זמן ואמר לו "פרעתין בזמני" - פשיטא! אלא - לאו דאמר ליה "פרעתין בתוך זמני", אלמא אפילו במקום חזקה אמרינן 'מה לי לשקר'?!
שאני הכא: דכל שפא ושפא - זמניה הוא.
תא שמע [ממשנתנו]: מארבע אמות ולמעלה אין מחייבין אותו; סמך לו כותל אחר כו' עד שיביא ראיה שנתן - היכי דמי? אילימא שתבעו לאחר זמנו ואמר לו "פרעתין בזמני" - אמאי לא? אלא - לאו דאמר "פרעתין בתוך זמני", אלמא במקום חזקה לא אמרינן 'מה לי לשקר'?
שאני הכא: דאמר "מי ימר דמחייבו לי רבנן"?

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: תא שמע: [משנה שבועות פ"ו מ"ב] "מנה לי בידך" אמר לו "היך" (ובפני עדים); למחר אמר לו "תנהו לי"! אם אמר "נתתיו לך" - פטור; "אין לך בידך" (מפרש ואזיל מאי היא) - חייב; מאי לאו "נתתיו לך" = דאמר ליה "פרעתין בזמני", "אין לך בידך" = דאמר ליה "פרעתין בתוך זמני", וקתני חייב, אלמא במקום חזקה לא אמרינן 'מה לי לשקר'?!
לא! מאי "אין לך בידך"? - 'לא היו דברים מעולם' (הלכך חייב לשלם: שהרי יש עדים שהודה לו בפניהם!); דאמר מר 'כל האומר "לא לויתי" - כאומר "לא פרעתי" דמי (וכיון דאמר "לא לויתי" - מודה הוא שלא פרע, שכל מי שאינו לוח - אינו פורע, הלכך כאומר "לא פרעתי דמי"; דאילו אמר "פרעתי" - נאמן, אפילו לוח בפני עדים, דקיימא לן בשבועות (דף מא:): 'המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרועו בעדים').

סמך לו כותל אחר - מגלגלין עליו את הכל כו' [בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן]:
תוספות. ויעשה עליו על גבי תקרה, ויצטרך לו כותל שהגביה חבירו. ע"כ:
אמר רב הונא: סמך לפלגא (שלא היה כותל חדש ארוך ככותל הראשון, אלא בחציו; או בגובהו לא הגיע לגובהו של ראשון) - סמך לכולה (חייב ליתן לו חלקו בכותל הראשון כאילו סמך כותל שני כנגד כל הראשון; דכיון דהתחיל - סופו לגמור ויתן תקרה, ותנן 'אף על פי שלא נתן עליו את התקרה' [עדיין] נותן מיד); ורב נחמן אמר: למאי דסמך - סמך, למאי דלא סמך - לא סמך; ומודה רב הונא בקרנא ולופתא (בחיבור שבקן זוית: 'לופתא' = חיבור) (הרי שהיה סוף ביתו של ראובן דבוק לכותל זה שבין שתי חצרות, ולאחר זמן נמלך ראובן זה, וחיבור בנין מועט בקרן זוית של סוף ביתו, ובליטת הבנין משוכה כנגד מקצת אורך הכותל המבדיל בין החצרות - מודה רב הונא דלמאי דלא סמך - לא סמך, שאין בנין כזה עשוי לימשך יותר), ומודה רב נחמן באפריזא (עץ ארוך ועב שנותן על פני כל אורך הכותל להניח עליו ראשי קורות, ומגין עליהם שלא ירקבו מחמת ליחלוח הכותל, ובלשון משנה 'קרוי מלטיסין') ובקבעתא דכשורי (ומי שאין לו עץ עב - עושה חורים בכותל ונותן נסרים קטנים למעלה ולמטה ולצדדין, ומניח בתוכו ראשי קורות, והיינו 'אקבעתא דכשורי'; ומודה רב נחמן באפריזא ובאקבועי כשורי: לענין גובה, דקאמר רב נחמן ד'למאי דלא סמך - לא סמך' - מודה הוא שאם עשה בכותל שסמך מקום הנחת ראשי קורות עליה על פני כולה - סופו להגביהו עוד כשיעור גובה עלייה, וניחא ליה בגובה דכותל ראשון, ונותן חלק בכל גובהו).

אמר רב הונא : (שמעון, שהגביה כותל החולק בחצר למעלה מארבע אמות, ועשה בו) **בי כוי** (חלונות לצד ראובן להנחת ראשי קורות, כמו שפירשתי) - **לא הוי חזקה** (לגבי ראובן לאמר "אני טייעתיך להגביה, שאלולי שטייעתיך - לא היית עושה לי הנחת קורות, שאם אבא לסמוך לו כותל אחר לאחר זמן: שאתן עליה תקרה"), **ואף על גב** (דמתנח ביה) **דעבד ליה הימלטי** ('הימלטי' הם נסרים עבים שנותנים בצדי החורים להגין על ראשי הקורות), (ולא מצי למימר ראובן "אי לאו דטייעי בהדך לא טרחית כל האי טירחא"), **דאמר ליה** (שמעון): **"אמינא** (אמרתי בלבי): **לכי פייסת לי** (שמא תמלך לסמוך לי כותל אחר ולתת תקרה ותפייסני בממון במה שהגבהתי) - **לא ליתרע אשיתאי** (לא אצטרך לקלקל כותלי לנקוב בו חורים להנחת ראשי קורותיך)".

אמר רב נחמן : **אחזיק להורדי** (להניח ראשי הדיקים על כותל חבירו) - **לא אחזיק לכשורי** (להניח עלי קורות כבדות תחת אלו), **לכשורי - אחזיק להורדי**. **רב יוסף אמר :** **אחזיק להורדי - אחזיק לכשורי**. **איכא דאמרי אמר רב נחמן :** **אחזיק להורדי - אחזיק לכשורי ; לכשורי - אחזיק להורדי**. **אמר רב נחמן :** **אחזיק לנטפי** (היתה לו חזקה בחצר חבירו שיטפטף גגו מי גשמים לתוכו על פני כל אורך גגו בלא מרוב) - **אחזיק לשפכי** (אם רצה עושה מרוב ויקלח כל מי הגג במקום אחד, דהא עדיפא ליה לבעל החצר); **אחזיק לשפכי - לא אחזיק לנטפי ; ורב יוסף אמר :** **אפילו אחזיק לשפכי אחזיק לנטפי**.

תוספות. אחזיק להורדי. כל חזקות הללו דשמעתין אינן חזקות שלש שנים, דלא שייך שלש שנים אלא גבי חזקת קרקע שמחזיק בשדה חבירו ואומר "לקחתי ממך", אבל הכא בחזקת תשמישין בעלמא מיירי: שמשתמש בשל חבירו, ובשעה אחת משתמש בפניו ושותק הויא חזקה, כדמוכח לקמן: דאמרינן 'ואי חבריה בטינא - לאלתר הויא חזקה'; וטעמא משום דאמרינן 'לא שביק איניש לאישתמושי בתוך שלו תשמיש של קביעות בלא רשותו', וכיון דמשתמש זה לפניו ושותק - יש לומר דנטל רשות ממנו, או נתן לו ממון ומכר לו תשמיש זה; והני מילי דהויא חזקה - כגון שטוען "הוא מכר לי" או "נתן לי במתנה", אבל אם טען "נשתמשתי בפניו ושותק" - אינה חזקה, כדתנן לקמן ב'חזקת הבתים' (דף מא.): 'כל חזקה שאין עמה טענה - אינה חזקה' כיצד. אמר לו "מה אתה עושה בתוך שלי" והוא אמר לו "שלא אמר לי אדם דבר מעולם" - אינה חזקה כו'; ובכל חזקות מיירי, לא שנא חזקת שלש שנים לא שנא חזקת יום אחד כי הני. ע"כ

איכא דאמרי אמר רב נחמן : **אחזיק לשפכי - אחזיק לנטפי ; לנטפי - אחזיק לשפכי**, **אבל לצריפא דאורבני** (גג של צריף: שרדי"ל בלע"ז, שמכסין אותו בענפי ערבה, והיינו 'אורבני'; ומתוך שהטיפין סמוכין מאד - אין בעל החצר יכול להשתמש תחתיהם) - **לא**. **רב יוסף אמר :** **אפילו צריפא דאורבני**. **עבד רב יוסף עובדא בצריפא דאורבני**.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה : **המשכיר בית לחבירו**

(בבא בתרא ו, ב)

בבירה גדולה (בית ארוך מאד, וחלוק מתוכו להרבה חדרים קטנות, והשכיר לזה אחד מהן) - **משתמש בזיזיה ובכתליה** (הרי זה משתמש בכתליה: בחורי הכתלים על פני ארכה מבחוץ) **עד ארבע אמות** (אף שלא כנגד ביתו, ובזיזים היוצאים מכתלים), **ובעובי הכותל** (בראשו, כגון אם השכיר לו בה עלייה) **במקום שנהגו ; אבל בתרובץ אפדני - לא** (דרך בוני בירה חשובה להניח לה כנגד פתח הטרקלין החשוב שבה כעין גינה קטנה לאויר, ועולין בה דשאים, ויפה המראה לעינים, ושם אין רשות לזה לתלות בכתלים כלום: שאינו עשוי ליכנס לתוכו); **ורב נחמן ידידיה אמר :** **אפילו בתרובץ אפדני, אבל רחבה שאחורי הבתים** (כל היקף שאחורי הבתים קרוי 'רחבה' ושלפני הבתים קרוי 'חצר') - **לא** (אין הרחבה מושכרת לו להשתמש); **ורבא אמר :** **אפילו רחבה שאחורי הבתים**.

אמר רבינא : **האי כשורא דמטללתא** (אם סמכה על כותל חבירו) - **עד תלתין יומין** (ולא מיחה בתוך שלשים ניום) **לא הוי חזקה** (לטעון ולומר "פייסתיך במעות עד עולם", דכל תלתין יומין לא קפיד איניש ולא מחי, סבור "חברי זה צריך לצל ולימים מועטים יטלנו משם"); **בתר תלתין יומין הוי חזקה ; ואי סוכה - דמצוה היא - עד שבעה יומין לא הוי חזקה, בתר שבעה יומין הוי חזקה** (דכיון דשבוקה עלה יותר מן הצורך הוה ליה למחויי); **ואי חבריה בטינא - לאלתר הוי חזקה**.

תוספות. מיחה - איכא למימר דזה פייסו במעות עד עולם, שכן היה דרכם לקבוע סוכתן לצורך כל השנים; והלכך מיד לאחר שבעה הויא חזקה, דלא דמי לסוכה דמטללתא, דלא הוי חזקה עד תלתין יומין: דההיא - לצל בעלמא הוא דעבדה, אבל סוכה זו לצורך כל ימות החג שבכל שנה עשאה. ע"כ.

אמר אביי: שני בתים בשני צדי רשות הרבים: זה עושה מעקה לחצי גגו וזה עושה מעקה לחצי גגו, זה שלא כנגד זה (זה סותם גגו לצד צפון זה לצד דרום), ומעדיף (מושך המעקה יותר מחצי הגג כדי שיהיה במקצת כנגד סתימתו של זה, ומתוך כך לא יראה בהדיא לגגו של חבירו);

מאי איריא ברשות הרבים? - אפילו רשות היחיד נמי!!
רשות הרבים איצטריכא ליה: מהו דתימא נימא ליה "סוף סוף הא בעית לאצטנועי מבני רשות הרבים" - קא משמע לן דאמר ליה: "רבים ביממא חזו לי, בליליא לא חזו לי; את - בין ביממא בין בליליא חזית לי"! אי נמי: רבים כי קאימנא חזו לי, כי יתיבנא לא חזו לי; את חזית לי בין כי קאימנא בין כי יתיבנא! רבים כי מעיינו - חזו לי, כי לא מעיינו - לא חזו לי, את ממילא נמי חזית לי!"

אמר מר: זה עושה מעקה לחצי גגו וזה עושה מעקה לחצי גגו זה שלא כנגד זה ומעדיף - פשיטא (דהאי פלגא והאי פלגא)!

לא, צריכא דקדים חד מנייהו ועבד (מעקה לחצי גגו קודם שבא לבית דין, ואחר כך תבע את חבירו לעשות בשלו)*; מהו דתימא נימא ליה אידך "שקול אוזינקא (יציאה) ועבדיה את כוליה" (הואיל והתחיל לעשות יגמור המעקה בגגו, וזה יתן לו חצי הוצאה) - קא משמע לן דאמר ליה: "את - מאי טעמא לא עבדת? משום דמיתרע אשיתך - אנא נמי מיתרע ליה אשיתאי (מכובד הבנין: שמכבידין על חומה טיט - ממהרת לקלקל למעלה)".

*תוס'. דאי לא קדים אלא בא לבית דין על עסק המעקה ולא זה רוצה לעשות בגגו - פשיטא דבית דין עושה פשרה ביניהם לעשות כל אחד חצי מעקה, או האחד יעשה כולו וחבירו יחזיר לו שכר הורעת אשיותא, אבל השתא - דקדים - יכול לטעון אידך "אילו לא קדמת אותי - הייתי עושה כולו בגגי, אבל לחצאין לא עבידנא, דטריחא לי לחזר אחר פועלין בשביל דבר מועט". ע"כ:

אמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חבירו - עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות (משום היזק ראייה), אבל בין גג לגג - לא (לא צריך, כדאמרין בשמעתין קמייחא: חצר - קביעא תשמישיה, וגג לא קביעא תשמישיה, ולא ידענא בהי עדנא דסלקת דאיצטנע ממך); ורב נחמן דידיה אמר: (בין גג לגג) אינו זקוק לארבע אמות (גובה), אבל זקוק למחיצת עשרה.

למאי? אי להיזק ראייה - ארבע אמות בעינן!! אי לנתפס עליו כגנב (שאם יכנס לפניו מן המחיצה - לשם גניבה נכנס) - במסיפס בעלמא סגי! אי לגדיים וטלאים - בכדי שלא יזדקר בכת ראש סגי!! לעולם לנתפס עליו כגנב; במסיפס - מצי משתמיט ליה, [אמר ממצורי קממצירנא] (ולומר "חפץ נפל מידי על גגך ונכנסתי אצלך ליטול"), במחיצת עשרה לא מצי משתמיט ליה.

מיתיבי: אם היה חצרו למעלה מגגו של חבירו (שהיה קרקע החצר גבוה מקרקע הבית) - אין נזקקין לו; מאי? לאו אין נזקקין לו כלל (בעל החצר לעשות לו מחיצה בין חצר לגג, דכיון דגג לא קביע תשמישיה - נווח ליזהר משכניו שלא יראוהו)? לא: אין נזקקין לארבע אמות, אבל נזקקין למחיצת עשרה.

איתמר: שתי חצרות, זו למעלה מזו (קרקעית האחד גבוה מחבירתה): אמר רב הונא: תחתון בונה מכנגדו ועולה ועליון בונה מכנגדו ועולה (התחתון בונה משלו מלמטה עד שמגיע לגובה קרקעיתו של חבירו, ואחר כך מתחיל זה לסייעו ונותן חלקו מכנגדו ומעלה, ולא יהא עליון נפסד בשפלות קרקעיתו של תחתון);

ורב חסדא אמר: עליון מסייע מלמטה ובונה. תניא כוותיה דרב חסדא: שתי חצרות זו למעלה מזו: לא יאמר העליון "הריני בונה מכנגדי ועולה", אלא מסייע מלמטה ובונה; ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו - אינו זקוק לו.

הנהו בי תרי דהוו דיירי חד הוה דייר עילאי וחד הוה דייר תתאי (כשחלקו האחין נטל זה בית זה עלייה); איתבר תתאי (נטבעו הכתלים התחתונים בארץ עד ששפלה תקרת העלייה, ואין התחתון יכול ליכנס בתוכו אלא אם כן שוחה); אמר ליה תתאי לעילאי: "תא ונבנייה (בוא ונסתור את כל הבית ונבנו)". אמר ליה: "אנא שפיר קא דאירנא".

(בבא בתרא ז, א)

אמר ליה: "איסתריה אנא ואבנייה (אנא משלי)!"

אמר (עליון): "לית לי דוכתא למידר בה."

אמר ליה: "אנא אוגר לך דוכתא!"

אמר ליה: לא טרחנא לא קא מתדר לי (איני יכול לדור בביתי מפני עלייתך)!

"שוף אכריסך" (שחה קומתך עד כריסך) ועול, ושוף אכריסך ופוק!"

אמר רב חמא: בדינא קא מעכב; והני מילי - דלא מטו כשורי (קורות

העלייה) למטה מעשרה, אבל מטו כשורי למטה מעשרה - מצי אמר ליה:

"למטה מעשרה - רשותא ידידי הוא, ולא משעבד לך!" והני מילי -

דלא אתנו גבי הדדי, אבל אתנו גבי הדדי (כשחלקו: 'אם תשפל עלייה - יסתרוהו

הבית ויבנהו') - סתרי ובנו.

וכי אתנו בהדי הדדי - עד כמה (תשפיל העלייה ויכוף את העליון לסתור ולבנות)?

אמרו רבנן קמיה דרבה משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן, דאמר

משמיה דרב נחמן: כאותה ששנינו (ב'המוכר פירות': המקבל עליו מחבירו לבנות לו

בית): רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו (עושה רומו כחצי ארכו וחצי רחבו, כבנין ההיכל:

שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים וגבהו שלשים).

אמר להו רבה: לאו אמינא לכו 'לא תיתלו ביה בוקי סריקי ברב

נחמן'! הכי אמר רב נחמן: כי דדיירי אינשי.

וכמה?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: כי היכי דעיילי איסוריתא (חבילות

קנים ארוכין) דמחוזא והדר (מחזיר עצמו לכל צדדין).

ההוא גברא דהוה בני אשיתא אחורי כווי דחבריה; אמר ליה "קא

מאפלת עלי"

אמר ליה: "סכרנא לך הכא (אסתום לך חלונותיך באבנים ושיט ואפתח לך למעלה מכותלי

בגובה כתליך חלונות אחרים שיאירו בביתך) ועבידנא לך כווי לעיל מאשיתאי."

אמר ליה: " (כשתפתח בה חלונות) קא מרעת ליה לאשיתאי (תנוע החומה מחמת

המכה) "

אמר ליה: "סתרנא לך (הכותל) לאשיתך עד דוכתא דכווי (מראש גובהו עד

שיגיע למקום החלונות שאעשה לך), ובנינא לה ועבידנא לך כווי בבנינא לעיל

מאשיתאי!"

אמר ליה: "אשיתא מתתאה עתיקא ומלעיל חדתא לא קיימא (שאין שיט

החדש נדבק יפה בשיט הישן שיבש כבר) "

אמר ליה: סתרנא לה עד לארעא, ובנינא לה, ועבידנא לך כווי

בגוה!"

אמר ליה: "חדא אשיתא חדתא בכוליה ביתא עתיקא לא קיימא."

אמר ליה: "סתרנא לה לכוליה ביתא ובנינא לך כווי בבנינא!"

אמר ליה: "לית לי דוכתא למידר בה."

אמר ליה: "אגירנא לך דוכתא!"

אמר ליה: "לא טרחנא."

אמר רב חמא: בדין קא מעכב.

היינו הך! והא תו למה לי?

הא קא משמע לן: דאף על גב דלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי

בעלמא (ואין הוא עצמו דר בתוכו - מצי אמר ליה: "לא מצינא דאטרך להוציא העצים והתבן").

אספלידא:

הנהו בי תרי אחי דפלגי בהדי הדדי. חד מטייה אספלידא (טרקלין יפה)

וחד מטייה תרביצא (גינה שבצד הטרקלין שהיתה מאירה לתוכו). אזל ההוא דמטייה

תרביצא, וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא.

אמר ליה: "קא מאפלת עלי!"

אמר ליה: "בדידי קא בנינא (בשלי אני בונה, ואתה אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים,

דהשתא הוא דפלגינהו) "

אמר רב חמא: בדין קאמר ליה.

אמר ליה רבינא לרב אשי: מאי שנא מהא, דתניא: שני אחין שחלקו: אחד

מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לבן, יש לו לבעל הכרם ארבע אמות בשדה לבן (לעבודת

הכרם שהיו חורשין אותה בשוורים), שעל מנת כן חלקו.

אמר ליה: התם - דעלו להדדי (שנתן בעל הכרם לבעל השדה לבן דמים של עילוי הכרם; הילכך כרם בעי למשקל עם עבודתו).
 אבל הכא מאי? דלא עלו להדדי? וכי בשופטני עסקינן דהאי שקיל אספלידא והאי שקיל תרביצא ולא עלו להדדי (וכי שוטה היה שנטל גינה חלקה כנגד בית בנוי ולא נטל עילוי דמים)?
 אמר ליה: נהי דעלו להדדי דמי ליבני כשורי והודרי, דמי אורא לא עלו להדדי.
 ולימא ליה "מעיקרא אספלידא פלגת לי, השתא משוית לי אידרונא (חדר אפל, ואני על מנת אספלידא נתתי עילוי דמים)"!!
 אמר רב שימי בר אשי: שמא בעלמא פלג ליה (אספלידא שמא, ואף על פי שאינו כשאר אספלידא - לא בטיל שמו); מי לא תניא: האומר "בית כור (לפי חשבון סאתים כחצר המשכן) עפר אני מוכר לך", אף על פי שאינו אלא לתך - הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמיתקרי 'בית כור'; "פרדס אני מוכר לך" - אע"פ שאין בו רמונים הגיעו, שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי 'פרדס'; "כרם אני מוכר לך" - אף על פי שאין בו גפנים - הגיעו, שלא מכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי 'כרמא'!!
 מי דמי? התם מצי אמר ליה מוכר ללוקח "שמא זביני לך"; הכא מצי אמר ליה "אדעתא דהכי פלגי: דדאירנא ביה כי היכי דדרו אבהתן".

אמרו ליה

(בבא בתרא ז, ב)

מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: נהרדעי (רב חמא - דמן נהרדעא הוא) לטעמייהו (דלא סבירא ליה הא ד"אידור בה כדדרו אבהתי, ולשם כך חילקנו" - אזיל לטעמייהו דנהרדעי), דאמר רב נחמן אמר שמואל (דהוא מנהרדעא): האחין שחלקו (ונטל זה שדה לצפון וזה לדרום, והיה אביו רגיל להיות לו ליכנס דרך זו לתוך זו) - אין להן לא דרך זה על זה (אין יכול לומר "דרך לי עליך"), ולא חלונות זה על זה (לערער על סתימת אורו), ולא סולמות זה על זה (אם נטל זה בית וחצר וזה נטל עלייה - אין לו לקבוע סולם בחצירו של זה לעלות לעלייתו), ולא אמת המים זה על זה (להביאה מן הנהר דרך שדהו של זה לתוך שלו); והזהרו בהן שהלכות קבועות הן; ורבא אמר: יש להן.

ההוא שטרא דיתמי דנפיק עליה תברא (שובר שהוא פרוע לאביהם): אמר רב חמא: אגבויי לא מגבינן ליה, ומיקרע לא קרעינן ליה: אגבויי לא מגבינן ליה - דנפק תברא עליה; מיקרע לא קרעינן ליה - דכי גדלי יתמי דילמא מייתו ראיא ומרעי ליה (לשובר שהן עדי שקר).
 אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבינא: הלכתא מאי?
 אמר ליה: בכולהו הלכתא כרב חמא, לבר מתברא: דסהדי בשקרי לא מחזקינן.
 מר זוטרא בריה דרב מרי אמר: בהא נמי הלכתא כרב חמא: דאם איתא דתברא מעליא הוא - איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון, ומדלא אפקיה - שמע מינה זיופי זייפיה.

משנה:

כופין אותו (את בן החצר שאינו רוצה לסייע את בני החצר) לבנות בית שער (להיות שומר הפתח יושב שם בצל ומרחיק את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר) ודלת לחצר (לשער החצר לנועלו); רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל החצרות ראויות לבית שער (בגמרא מפרש איזו היא הראויה).
 כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח.
 רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל העיירות ראויות לחומה.
 כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר (לשאת עמהם בעול)?
 י"ב חדש.
 קנה בה בית דירה - הרי הוא כאנשי העיר מיד:

גמרא:

למימרא דבית שער - מעליותא היא? והא ההוא חסידא דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדיה עבד בית שער, ותו לא משתעי בהדיה (לפי שמפסיק בענייני הצועקין ואין קולם נשמע)?

לא קשיא: הא מגואי, הא מבראי (מגואי לחצר גריעותא הוא, לפי שדלת החצר נעול, והעני צועק, ובית שער שבפנים מפסיק הקול; מבראי אינו מפסיק בפניו, שהרי נכנס לתוכו; וכשאיין לו דלת עסקינן).

ואי בעית אימא: הא והא מבראי, ולא קשיא: הא דאית ליה דלת הא דלית ליה דלת.

אי בעית אימא: הא והא דאית ליה דלת, ולא קשיא: הא דאית ליה פותחת הא דלית ליה פותחת.

אי בעית אימא: הא והא דאית ליה פותחת, ולא קשיא: הא דפותחת דידיה מגואי הא דפותחת דידיה מבראי (העני פותחה ונכנס) (פותחת שירוד"ר בלע"ז והוא של עץ ותמיד המפתח לתוכו).

כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר:
תניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל חצרות ראויות לבית שער, אלא: חצר הסמוכה לרשות הרבים ראויה לבית שער, ושאינה סמוכה לרשות הרבים (שמסוכה להלן מרשות הרבים) אינה ראויה לבית שער. ורבנן?
זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילו ואתו.

כופין אותו לבנות לעיר כו' [כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל העיירות ראויות לחומה.]:
תנו רבנן: כופין אותו לעשות לעיר דלתים ובריח, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל העיירות ראויות לחומה, אלא: עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה, ושאינה סמוכה לספר - אינה ראויה לחומה.
ורבנן?
זימנין דמקרו ואתי גייסא.

בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן: כשהן גובין (לחומת העיר): לפי נפשות גובין או דילמא לפי שבח ממון גובין?
אמר ליה: לפי ממון גובין, ואלעזר בני קבע בה מסמרות (הזהר לדון כן, ולא תחז ממנה).

איכא דאמרי בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן: כשהן גובין:
לפי קירוב בתים הן גובין (בית הקרוב לחומה צריך לחומת העיר יותר מן הרחוק) או דילמא לפי ממון גובין?
אמר ליה: לפי קירוב בתים הן גובין, ואלעזר בני קבע בה מסמרות.

רבי יהודה נשיאה רמא דשורא אדרבנן (הטיל יציאת חומת העיר על החכמים כמו על שאר בני אדם); אמר ריש לקיש: רבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב (תהלים קל"ט, יח) אספרם מחול ירבון [הקיצתי ועודי עמך]; 'אספרם' - למאן? אילימא לצדיקים, דנפיש מחלא - השתא כולהו ישראל כתיב בהו (בראשית כ"ב, י"ז) [כי בוך אברוך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים ו] בחול אשר על שפת הים [וירש זרעך את שער איביו] - צדיקים עצמם מחול ירבון? אלא הכי קאמר: אספרם למעשיהם של צדיקים, מחול ירבון; וקל וחומר: ומה חול, שמועט (שהוא מועט ממעשיהם של צדיקים), מגין על הים (והוא לו לחומה, כדכתיב: אשר שמתי חול גבול לים ירמיהו ח') - מעשיהם של צדיקים, שהם מרובים - לא כל שכן שמגינים עליהם.

כי אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: מאי טעמא לא תימא ליה מהא: (שיר השירים ח') אני חומה ושדי כמגדלות [אז הייתי בעיניו, כמוצאת שלום]:
אני חומה - זו תורה; ושדי כמגדלות -

(בבא בתרא ח, א)

אלו תלמידי חכמים (אלמא אין צריכין חומה) ! ?

וריש לקיש סבר לה כדדרש רבא: (שיר השירים ח,י) אני חומה - זו כנסת ישראל (כולם שוין לענין חומה, וגודרים עצמן מלטמע בעובדי כוכבים), ושדי כמגדלות - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן. אמר ליה רב נחמן בר יצחק: עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי: אדאורייתא - דכתיב (דברים לג,ג) אף חובב עמים כל קדושו בידך [והם תכו לרגלך ישא מדברתיך]: אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אפילו בשעה שאתה מחבב עמים (שאתה מצהיב להם פניך להשליטן על בניך) - כל קדושו (של ישראל) יהיו בידך (לשומרו); והם תכו לרגלך: תני רב יוסף: אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה; ישא מדברותיך - לישא וליתן בדבורותיו של מקום;

אדנביאי - דכתיב (הושע ח,י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים. אמר עולא: פסוק זה - בלשון ארמית נאמר ('יתנו' תרגום של 'ישנו' כמו 'ישננתם' - ותנינון (דברים ו)): אי תנו כולהו (וכן רובן יהיו שוין ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים) - עתה אקבצם (בקרב אקבצם), ואם מעט מהם (ואף [אם] מועטין הן השוין בעמים) יחלו ממשא מלך ושרים (יהיו בטלים מלשאת משא מלך ושרים) ('יחלו' כמו 'לא יחל דברו' (במדבר ל)); אדכתובי - דכתיב (עזרא ז,כד) [ולכם מהודעין די כל כהניא ולויא זמריא תרעיא נתיניא ופלחי בית אלהא דנה] מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהם (דריש צוה את פחת עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה); ואמר רב יהודה: מנדה - זו מנת המלך (מגבת מסים שהן מטילין תמיד על בני המדינה); בלו - זו כסף גולגלתא; והלך - זו ארנונא (עישורי תבואות ובהמות מדי שנה בשנה).

רב פפא רמא כריא חדתא (יציאת כריית באר מים חיים לשתות) איתמי; אמר ליה רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא: ודילמא לא מידויל (לא ימצאו בו מים והפסדתם חנם ויתמי לאו בני מחילה נינהו דליחלו)?

אמר ליה: מישקל שקילנא מנייהו; אי מידויל - מידויל, ואי לא מהדרנא לה ניהלייהו.

אמר רב יהודה: הכל לאגלי גפא (לשערי חומות העיר להציב בהן דלתות; 'אגלי' = דלתות, כמו 'טרקו גלי' [ברכות דף כח.]) 'גפא' = סתימה, כמו 'מצא אחר הגפה' ב'אלו מציאות' (בבא מציעא כה:), אפילו מיתמי; אבל רבנן לא צריכי נטירותא; הכל לכריא פתיא (חפירת בור לשתות מים ועל שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשתות בו עוברי דרכים קורוהו פתיא), אפילו מרבנן (שהכל צריכין למים); ולא אמרן אלא דלא נפקי באכלוזא (שאין הן עצמם יוצאין בהכרח לחפור, אלא שוכרים פועלים), אבל נפקי באכלוזא - רבנן לאו בני מיפק באכלוזא נינהו.

רבי פתח אוצרות בשני בצורת. אמר: יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי גמרא, בעלי הלכה, בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו.

דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס. אמר לו: "רבי פרנסני!"

אמר לו: "בני - קרית?"

אמר לו: "לאו".

"שנית?"

א"ל "לאו".

"אם כן במה אפרנסך?"

אמר ליה: "פרנסני ככלב וכעורב (שחם הקב"ה עליהם (שבת קנה:), שנאמר 'ודע צדיק דין דלים' (משלי כט): לפי שהכלב - מזונותיו מועטין, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלשת ימים; וגבי עורב כתיב 'ל'בני עורב אשר יקראו' (תהלים קמז) - לפי שהעורב אכזרי על בניו, והקב"ה מזמין להן יתושין מתוך צואתם ואוכלין)".

פרנסיה.

בתר דנפק - יתיב רבי וקא מצטער, ואמר "אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ".

אמר לפניו רבי שמעון בר רבי: "שמא יונתן בן עמרם תלמידך

הוא, שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו?"

בדקו ואשכח.

אמר רבי: "יכנסו הכל!"

רבי לטעמיה, דאמר רבי: אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ,

כההוא דמי כלילא (עטרה למלך קיסר) דשדו אטבריא. אתו (עמי הארץ) לקמיה דרבי, ואמרו ליה: ליתבו רבנן בהדן. אמר להו: לא. אמרו ליה: ערוקיןן! אמר להו: ערוקו פלגיהון. דליוה פלגא (מחל המלך דמי החצי וסילקה מעליהן). אתו הנהו פלגא קמי דרבי, אמרו ליה: "ליתבו רבנן בהדן"! אמר להו: לא. "ערוקיןן"! "ערוקו"! ערוקו כולהו, פש ההוא כובס; שדיוה אכובס (הטילוה פחתי המלך על הכובס). ערק כובס, פקע כלילא. אמר רבי: ראיתם שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ!

וכמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר וכו' [י"ב חדש]: ורמינהי: החמרת והגמלת (שיירא של חמרים ושל גמלים) העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמה - הן בסקילה (כדין שאר יחידים) וממונן פלט; ואם נשתהו שם שלשים יום - הן בסייף וממונן אבד. אמר רבא: לא קשיא: הא לבני מתא, הא ליתובי מתא (בשלשים יום, וגבי עיר הנדחת כתיב 'יושביו העיר' (דברים יג)), כדתניא: המודר הנאה מאנשי העיר - כל שנשתהא שם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן - מותר; מ'ושביו העיר': כל שנשתהא שם שלשים יום - אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן מותר ליהנות ממנו. ולכל מילי מי בעינן י"ב חדש (ומקמי הכי לא יהיב מידי עם בני העיר)? והתניא: שלשים יום לתמחוי (כיון ששהה שם שלשים יום גובין הימנו [גבאי] תמחוי מאכל לעניים), שלשה חדשים לקופה (לצדקה), ששה לכסות (עניי העיר), תשעה לקבורה (לקבור עניי העיר שהיא יציאה יתירה), שנים עשר לפסי העיר? אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כי תנן נמי מתניתין שנים עשר חדש - לפסי העיר תנן.

ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: הכל לפסי העיר, ואפילו מיתמי, אבל רבנן - לא, דרבנן לא צריכי נטירותא.

אמר רב פפא: לשורא (לתיקון החומה), ולפרשאה (פרש שהולך סביבות העיר לשומר' ולידע מה היא צריכה), ולטרזינא (שומר כלי זיין של בני העיר, ויושב בבית אצל השער) - אפילו מיתמי, אבל רבנן לא צריכי נטירותא; כללא דמילתא: כל מילתא דאית להו הנאה מיניה - אפילו מיתמי.

רבה רמא צדקה איתמי דבי בר מריון. אמר ליה אביי: והתני רב שמואל בר יהודה: אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים? אמר ליה: אנא לאחשובינהו קא עבידנא.

איפרא הורמיז, אימיה דשבור מלכא, שדרה ארנא דדינרי לקמיה דרב יוסף; אמרה: "ליהוי למצוה רבה"! יתיב רב יוסף וקא מעיין בה: מאי 'מצוה רבה'? אמר ליה אביי: מדתני רב שמואל בר יהודה אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים - שמע מינה

(בבא בתרא ח, ב)

פדיון שבויים - מצוה רבה היא.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא? אמר ליה: דכתיב (ירמיהו טו, ב) והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי; ואמר רבי יוחנן: כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו:

חרב קשה ממות: אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא: אי בעית אימא סברא: האי [חרב] קא מינוול, והאי [מות] לא קא מינוול; ואי בעית אימא קרא: (תהלים קטז, טו) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו; רעב קשה מחרב: איבעית אימא סברא: האי [רעב] קא מצטער, והאי לא קא מצטער [כי מת מהר]; איבעית אימא קרא: (איכה ד, ט) טובים היו חללי חרב מחללי רעב [שהם יזכו מדקרים מתנובת שדי]; שבי [קשה מכולם], דכולהו איתנהו ביה (שהוא ביד העכומ"ז לעשות בו כל חפצו: אם למות [אם לחרב] אם לרעב).

תנו רבנן: קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה: נגבית בשנים - שאין עושים שררות על הצבור פחות משנים; ומתחלקת בשלשה - (מפני שהוא) כדיני ממונות (לענין ולתת לכל אחד כפי טפלים התלוין בו); תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים: תמחוי בכל יום (מדי יום ביום כדקתני לקמיה לפיכך אין גבויו בשנים שלא יצטרכו לטרוח ולבקש את השלישי לחלק), קופה מערב שבת לערב שבת; תמחוי לעניי עולם, קופה לעניי העיר; ורשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי (לחלק לעניי עולם אם ירבו עליהן), ותמחוי קופה, ולשנותה לכל מה שירצו; ורשאים בני העיר להתנות על המדות (להגדיל סאת העיר או להקטין), ועל השערים, (שעיר חטין והיין שלא ימכרנה שנה זו יותר מכך וכך דמים) ועל שכר פועלים, ולהסיע על קיצתן (לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיעם מדת דין תורה).

אמר ר' נחמן: 'אין עושין שררות על הצבור פחות משנים' - מנא הני מילי? אמר ר' נחמן: אמר קרא: (שמות כח, ה) והם יקחו את הזהב וגו' [ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש] - שררות הוא דלא עבדי, הא הימוני מהימן (יחיד להיות גזבר) - מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: מעשה ומינה רבי שני אחין על הקופה (שני אחים, לגבי המנותא - כחד דמו). מאי שררותא (מאי שררותיה דקופה, דקאמרת עלה 'לפי שאין עושין שררה על הצבור כו')? דאמר ר' נחמן אמר רבה בר אבוא: לפי שממשכנין על הצדקה, ואפילו בערב שבת (שיש פתחון פה לבעל הבית לומר "טרוד אני"). איני! והא כתיב (ירמיה ל, כ) [והיו בניו כקדם ועדתו לפני תכון] ופקדתי על כל לוחציו, ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: ואפילו על גבאי צדקה! (אלמא אסור למשכן)? לא קשיא: הא דאמיד (עשיר), הא דלא אמיד, כי הא: דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה.

(דניאל יב, ג) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו' [ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד]; המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע - זה דין שדן דין אמת לאמתו; ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד - אלו גבאי צדקה (המשכילים אל דל מהו צדיק). במתניתא תנא: והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע - זה דין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה [## לפי תהלים מא, ב: אשרו משכיל אל-דל ביום רעה ימלטהו ה']; ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד - אלו מלמדי תינוקות ('מצדיקי רבים' הן: שמלמדין ומחנכין אותן בדרך טובה).

כגון מאן? אמר ר' כגון רב שמואל בר שילת, דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא; אמר ליה: שבקתיה להימנותך (שהיית רגיל ללמדם באמונה וללמד ולישב על גבם תמיד)? אמר ליה: הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו (לתינוקות).

ורבנן מאי (תלמידי חכמים העוסקים בתורה תמיד - מאי כתיב בהו)? אמר רבינא (שופטים ה, לא) [כן יאבדו כל אויביך ה'] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו [ותשקט הארץ ארבעים שנה].

תנו רבנן: גבאי צדקה אינן רשאים לפרוש זה מזה (מפני החשד: שלא יאמרו "זה הגובה יחיד - דעתו לגנוב"), אבל פורש זה לשער (לגבות מיושבי השער) וזה לחנות (לגבות מיושבי החנות ובלבד שיראו שניהן כאחד);

מצא מעות בשוק - לא יתנם בתוך כיסו (שלא יאמרו "מעות של צדקה הוא גונב"),
אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו - יטלם;
כיוצא בו: היה [גבאי של צדקה] נושה בחבירו מנה, ופרעו בשוק -
לא יתנו לתוך כיסו, אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה; ולכשיבא
לביתו - יטלם.

תנו רבנן: גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק - פורטין לאחרים
(פרוטות שגבו - לוקחין דינרי כסף, לפי שהפרוטות של נחושת מחלידות) ואין פורטין לעצמן
(פן יחשדום שפורטין בזול);

גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק - מוכרין לאחרים ואין
מוכרין לעצמן;

מעות של צדקה - אין מונין אותן שתיים (אין מונין אותם שנים שנים פן יאמרו
"שנים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחד"), אלא אחת אחת.

אמר אביי: מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנישתא (מחצלות של בית
הכנסת, משום דמבני להו ממעות הקופה); כיון דשמעה להא דתניא ולשנותה לכל מה
שירצו - הוה יתיב.

אמר אביי: מריש הוה עביד מר תרי כיסי: חד לעניי דעלמא וחד
לעניי דמתא; כיון דשמעה להא דאמר ליה שמואל לרב תחליפא בר
אבדימי 'עביד חד כיסא

(בבא בתרא ט, א)

ואתני עלה (מתנה עם הצבור לחלקם לכל הבא) - איהו נמי עבד חד כיסא
ואתני עלה.

רב אשי אמר: אנא אתנויי נמי?! - לא צריכנא: דכל דקא אתי (לחת
מעות לקופה) - אדעתא ידידי אתי, ולמאן דבעינא יהיבנא ליה.

הנהו [בי תרי] טבחי [עור הבהמות ששחט כל טבח היו חלק משכרו],
דעבדי עניינא (תנאי) בהדי הדדי: דכל מאן דעביד ביומא דחבריה -
נקרעוה למשכיה (עור הבהמה) [וקרעו את העור של הבהמה ששחט שלא ביומו]!
אזל חד מנייהו, עבד ביומא דחבריה; קרעו למשכיה.
אתו לקמיה דרבא, חייבינהו רבא לשלומי!
איתיביה רב ימר בר שלמיא לרבא [מהברייתא לעיל ח, ב]: ולהסיע על קיצתם?
לא אהדר ליה רבא.

אמר רב פפא: שפיר עבד דלא אהדר ליה מידי: הני מילי היכא
דליכא אדם חשוב, אבל היכא דאיכא אדם חשוב - לאו כל כמיניהו
דמתנו (אלא בפניו).

תנו רבנן: אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה (לומר היכן נתתם מעות
שגבייתם), ולא בהקדש עם הגזברין; ואף על פי שאין ראיה לדבר -
זכר לדבר, שנאמר (מלכים ב' יב, טז) ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את
הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים (שאיין ראיה לדבר:
דלא בגבאי צדקה כתיב, אלא בגיזברי הקדש, הנותנים לבם לעושי המלאכה: שהפועלים מרובין, למלאכות
הרבה: לגודרין, ולחוצבי האבן, לכתפים, ולחמרים, ולקנות עצים ואבני מחצב, ואי אפשר לעמוד על החשבון,
כדאמרינן בעלמא (שבועות דף מה) 'בעל הבית טרוד בפועליו הוא, ואינשי').

אמר רבי אלעזר: אף על פי שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו -
יצור וימנה (הכסף שהוא מוסר בידו; ואף על פי שאינו בא עמו לחשבון לאחר מכאן יצור וימנה),
שנאמר (מלכים ב' יב, יא) [ויהי כראותם כי רב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן
הגדול] ויצורו וימנו [את הכסף הנמצא בית ה'] (והדר [בפסוק הבא]: 'ונתנו את
הכסף המתוכן המנוי על ידי עושי המלאכה וגו' [הפקדים בית ה'] ויוציאהו לחרשי העץ, ולבנים, העשים, בית
ה').

אמר רב הונא: (אם בא עני ואמר "פרנסוני" -) בודקין (שלא יהיה רמאי) למזונות,
ואין בודקין לכסות (בא ערום ואמר "כסוני" - לוקחין כסות מיד); אי בעית אימא
קרא, ואי בעית אימא סברא: אי בעית אימא סברא: האי קא מבזי
והאי לא קא מבזי; אי בעית אימא קרא (ישעיהו נח, ז) הלא פרוש [פרס] לרעב
לחמך [ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם] - בשי"ן כתיב: פרוש

(דרוש וחקור תחלה) והדר הב ליה; והתם כתיב: כי תראה ערום וכסיתו: כי תראה - לאלתר.

ורב יהודה: אמר בודקין לכסות ואין בודקין למזונות; אי בעית אימא סברא, ואי בעית אימא קרא: אי בעית אימא סברא: האי קמצערא ליה, והאי לא קמצערא ליה! אי בעית אימא קרא: הכא כתיב הלא פרוס לרעב לחמך - פרוס לאלתר, וכדקרינן; והתם כתיב: כי תראה ערום וכסיתו - כשיראה לך (שאינו רמאי).

תניא כוותיה דרב יהודה: אמר "כסוני" - בודקין אחריו; "פרנסוני" - אין בודקין.

תנן התם [פאה תז]: אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין **בסלע** (ככר הלוקח בפונדיון כשלוקחין ארבע סאין חטין בסלע, ומגיע לפונדיון חצי קב: שהסלע = מ"ח פונדיון, וארבע סאין = מ"ח חצאי קבין) [לפיכך חצי קב בפונדיון]; והחנוני שהוא טוחן ואופה ומוכר בשוק - משתכר מחצה, הרי שנותן ככר של רובע הקב בפונדיון; לן (בלילה) - נותנין לו פרנסת לינה (צרכי לינה);

מאי 'פרנסת לינה'?

אמר רב פפא: פוריא ובי סדיא (כר לתת מראשותיו);

שבת - נותנין לו מזון שלש סעודות.

תנא: אם היה מחזיר על הפתחים - אין נזקקין לו (לתת מעות מן הקופה); אחרי שלמד לחזר על הפתחים - דיו בכך).

ההוא עניא דהוה מחזיר על הפתחים, דאתא לקמיה דרב פפא - לא מזדקיק ליה (אפילו לפרנסה).

אמר ליה רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא: אי מר לא מזדקיק ליה - אינש אחרינא לא מזדקיק ליה, לימות ליה!

והא תניא: אם היה עני המחזיר על הפתחים - אין נזקקין לו?!

אמר ליה: אין נזקקין לו - למתנה מרובה, אבל נזקקין לו למתנה מועטת.

אמר רב אסי: לעולם אל ימנע אדם עצמו [מלתת] שלישית השקל בשנה, שנאמר: (נחמיה י, לג) והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו; ואמר רב אסי: שקולה צדקה כנגד כל המצות, שנאמר והעמדנו עלינו מצות וגו' - 'מצוה' אין כתיב כאן אלא 'מצות'! <סימן גדול מקדש משה>

אמר רבי אלעזר: גדול המקשה [?] (מעשה הצדקה: טורח המקשים את חבריהם; מדלא כתיב 'והיתה הצדקה שלום') יותר מן העושה, שנאמר (ישעיהו לב, יז) והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם; זכה (למזל טוב) - (ישעיהו נח, יז) הלא פרוש לרעב לחמך; לא זכה - ועניים מרודים תביא בית [כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם] ('עניים מרודים זו ממשלת רומי, שצועקת תמיד "הבו! הבו! שאנו צריכין"; 'מרודים' = קונפליינ"ט בלע"ז; כמו 'אריד בשיח' (תהלים נה)).

אמר להו רבא לבני מחוזא: "במטותא מנייכו! עושו בהדי הדדי, כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא".

ואמר רבי אלעזר: בזמן שבית המקדש קיים, אדם שוקל שקלו ומתכפר לו; עכשיו שאין בית המקדש קיים, אם עושין צדקה - מוטב, ואם לאו - באין עובדי כוכבים ונוטלין בזרוע; ואף על פי כן נחשב להן לצדקה, שנאמר: (ישעיהו ס, יז) [תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל ושמתי פקדתך שלום] ונוגשין צדקה.

אמר רבא: האי מילתא אישתעי לי עולא

(בבא בתרא ט, ב)

משגש (לשון מהומה ושגעון) ארחתיה דאימיה (לרב ששת קרו ליה הכי 'עולל המשגש דרכי אמו' שגרם להטותה מדרך שאר נשים, כדלקמן) משמיה דרבי אלעזר: מאי דכתיב (ישעיהו נט, יז) וילבש צדקה כשריון [וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל קנאה]? לומר לך: מה שריון זה - כל קליפה (מיי"א בלע"ז) וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה: כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

רבי חנינא אמר: מהכא: (ישעיהו טז,ה) [והנה כטמא כלנו] וכבגד עדים כל צדקותינו [ונבל כעלה כלנו ועוננו כרוח ישאנו] (כלומר אף כל צדקותינו נמאס מחמת רשעינו כבגד מאוס שהאדם מסירו מעליו) ('עדים' - כדמיתרגמין 'ויסר' = 'ואעד'; וכן 'מעדה בגד ביום קרה' (משלי כה); מכל מקום מקיש צדקה לבגד: צדקת הצדיקים לבגד הגון); מה בגד זה: כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול, אף צדקה: כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

אמאי קרו ליה 'עולא משגש ארחתיה דאימיה'? דבעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת: מנין למצורע בימי ספורו (בשבועת ימים שבין טהרת הצפרים להבאת קרבנותיו; בשלמא בימי חלוטו - איתקש למת לטמא אף באהל) שמטמא אדם?

אמר לו [רב ששת]: הואיל ומטמא בגדים (דהא ביום השביעי כתיב 'וכבס בגדיו') - מטמא אדם.

אמר ליה: דילמא טומאה בחבורים (כגון בגדי לבושו - הרי הן כמוהו, אבל שאר בגדים הנוגעים בהן, וכן אם יגע באדם) שאני (- לא מטמא), (תדע: דהא הסיט נבילה דמטמא בגדים) (שהרי המסיט נבילה כתיב ביה 'והנושא את נבלתה יכבס בגדיו' (ויקרא יא)) ואינו מטמא אדם (ולא אשכחן דלהוי אב הטומאה לטמא אדם ושאר בגדים)?

אמר ליה: ואלא שרץ [חלק משרץ] דמטמא אדם מנלן? לאו משום דמטמא בגדים!?

אמר ליה: שרץ - בהדיא כתיב ביה: (ויקרא כב,ה) או איש אשר יגע בכל שרץ [אפילו חלק משרץ] [אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו]; אלא שכבת זרע דמטמא אדם מנלן? לאו משום דהואיל ומטמא בגדים (ויקרא טו,יז) וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו' [וכבס במים וטמא עד הערב]) - מטמא אדם?

אמר ליה: שכבת זרע - נמי בהדיא כתיב ביה: (ויקרא כב,ה) או איש [אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו] - לרבות את הנוגע (דהכי תניא במסכת נדה (דף מג:); מנין לרבות הנוגע בשכבת זרע? תלמוד לומר: או איש); (הוא הדין נמי דהוה מצי למיפרך: דהא טומאת בגדים לא דמיא לבגדים דבימי ספורו: דהא בגדים דהכא - לאו בגדי לבוש שרץ הן, וטומאת מגע הוא; אלא דעדיפא מיניה קא מוהיב ליה.)

אהדר ליה (רב אחדבוי לרב ששת) בבדיחותא (לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו); חלש דעתיה דרב ששת; אישתיק (נעשה אלם) רב אחדבוי בר אמי, ואתיקר תלמודיה; אתיא אימיה (דרב ששת) וקא בכיא קמיה, צווחה צווחה (שיתפלל עליו) - ולא אשגח בה. אמרה ליה: "חזי להני חדיי (הדדים הללו); 'חדיי' - תרגום של חזה) דמצית מיניהו (שינקת מהו)! בעא רחמי עליה ואיתסי.

ודאתאן עלה (ואחרי שבא לידינו שאלה זו לקובעה בגמרא מנלן דמטמא אדם) - מנא לן? כדתניא: רבי שמעון בן יוחי אומר: נאמר כבוס בגדים בימי ספורו [ויקרא יד,ט:] והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' [את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ את בשרו במים וטהר], ונאמר כבוס בגדים (למעלה) בימי חלוטו (ביום טהרת הצפרים כשיוצא מטומאת החלט: [ויקרא יד,ח] וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים); מה להלן מטמא אדם - אף כאן מטמא אדם.

אמר רבי אלעזר: גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשנה רבינו: דאילו במשה רבינו כתיב (דברים טו,ט) כי יגורתי מפני האף והחמה [אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם וישמע ה' אלי גם בפעם ההוא] (אף וחימה: שני לגיונות קשים הם ליפרע מן החוטאים), ואילו בעושה צדקה כתיב (משלי כא,יד) מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק חמה עזה; ופליגא דרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: אף כופה, חמה אינו כופה, שנאמר: ושחד בחיק חמה עזה: אף על פי ששוחד בחיק (שהוא עושה צדקה בסתר) - חמה עזה (עדיין היא בתוקפה; ורבי אלעזר סבר דהאי 'שוחד בחיק' - ארישא קאי; ושוחד בחיק יכפה חימה עזה).

איכא דאמרי: אמר רבי יצחק: כל דיין שנוטל שחד - מביא חמה עזה לעולם, שנאמר: ושחד בחיק וגו'.

ואמר רב יצחק: כל הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים - מתברך באחת עשרה ברכות: הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב (ישעיהו נח,ז) הלא פרוש [פרס] וגו' [לרעב לחמך] ועניים מרודים תביא בית [גגך] כי תראה ערום וגו' [וכסיתו ומבשרך לא תתעלם] [להלן ששת הברכות:

שעיהו נח, 1: אז יבקע כשחר אורך, 2 וארכתך מהרה תצמח; 3 והלך לפניך צדקך, 4 כבוד ה' יאספך; ישעיהו נח, ט: אז 5 תקרא והיענה, 6 תשוע ויאמר 'הנני' - אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און, [והמפיסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר (ישעיהו נח, י) ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע (הוא פיוס דברי נחומים): [והברכות: 1 וזרח בחשך אורך 2 ואפלתך כצהרים [פסוק יא: 3 ונחך ה' תמיד 4 והשביע בצחצחות נפשך וגו' 5] ועצמתך יחליץ 6 והיית כגן רוח 7 וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו] [פסוק יב: 8 ובנו ממך חרבות עולם 9 מוסדי דור ודור תקומם וגו' [וקרא לך 10 גדר פרץ 11 משבב נתיבות לשבת].

ואמר רבי יצחק: מאי דכתיב (משלי כא, כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים (וכתיב גבי חכמה 'כי מוצאי מצא חיים') צדקה וכבוד? משום דרודף צדקה ימצא צדקה (משמע יבא לידי עניות וימצא בני אדם שיעשו לו צדקה)? אלא לומר לך: כל הרודף אחר צדקה - הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר: הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו. לאפוקי מאי?

לאפוקי מדדרש רבה, דדרש רבה: מאי דכתיב (ירמיהו יח, כג) [ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אל תכפר על עונם וחטאתם מלפניך אל תמח] ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם (את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשין נפשו)? - אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! [אפילו] בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך - הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר!

רבי יהושע בן לוי אמר: כל הרגיל לעשות צדקה - זוכה: הויין לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה, בעלי חכמה, דכתיב

(בבא בתרא י, א)

ימצא חיים: בעלי עושר - דכתיב וכבוד: כתיב הכא וכבוד וכתוב התם (משלי ג, לה) הלב - הכל מכבדיו אותם) - דכתיב וכבוד: כתיב הכא וכבוד וכתוב התם (משלי ג, לה) כבוד חכמים ינחלו [וכסילים מרים קלון].

תניא: היה רבי מאיר אומר: יש לו לבעל הדין (רשע או עובד כוכבים) להשיבך ולומר לך: אם אלהיכם אוהב עניים הוא - מפני מה אינו מפרנסן? אמור לו: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם (שהצדקה מצלת מגיהנם, כדאמרינן לקמן בשמעתין);

וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: אם אלהיכם אוהב עניים הוא - מפני מה אינו מפרנסם? אמר ליה: כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. אמר ליה: [אדרבה] - זו שמחייבתן לגיהנם! אמשול לך משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שכעס על עבדו, וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו; כששמע המלך לא כועס עליו? ואתם קרוין 'עבדים' שנאמר (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים [עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם]?! אמר לו רבי עקיבא: אמשול לך משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו; כששמע המלך - לא דורון משגר לו? ואנן קרוין 'בנים', דכתיב (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלהיכם [לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת]!

אמר לו: אתם קרוים בנים וקרוין עבדים: בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום!

אמר לו: הרי הוא אומר (ישעיהו נח, ז) הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית [כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם] אימתי עניים מרודים תביא בית? האידנא, וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך!

דרש רבי יהודה ברבי שלום: כשם שמזונותיו של אדם (שכר שיתפרנס ממנו) קצובין לו מראש השנה - כך חסרונותיו של אדם (הפסד שעתידי להפסיד) קצובין לו מראש השנה; זכה (למזל טוב יתן אותו חסרון לעניים): הלא פרוס לרעב לחמך; לא זכה - ועניים מרודים תביא בית! כי הא: דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא (במוצאי יום הכפורים) דבעו למיחסר שבע

מאה דינרי (באותה שנה); עשינהו: שקל מינייהו לצדקה (כל השנה היה כופן בדברים וגובה מהן צדקה); פוש גבייהו (ערב ראש השנה) שיבסר דינרי (שלא נתנו לצדקה משבע מאה דינרי); כי מטא מעלי יומא דכיפורי - שדור דבי קיסר נקטינהו. אמר להו רבן יוחנן בן זכאי: לא תדחלון (למיפסד יותר) שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו. אמרי ליה: מנא ידעת? אמר להו: חלמא חזאי לכו. אמרו ליה: ואמאי לא אמרת לן (מתחלה שכך חלמת) [דניתיבינהו] (והיינו נותנין כולן)? אמר להו: אמינא: כי היכי דתעבדו מצוה לשמה.

רב פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעיה בעי למיפל אמר השתא כן (אם נפולתי) - איחייב מאן דסני לן (כאדם שתולה קללתו בחבירו) כמחללי שבתות וכעובדי עבודת כוכבים (מחללי שבת ועובדי עבודת כוכבים בטקילה; ואמר מר: (כתובות דף ל:)) מי שנתחייב טקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו - דדמי לטקילה, דתנן (סנהדרין דף מה:)) 'בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו'; אמר ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא: שמא עני בא לידך ולא פרנסתו? דתניא: רבי יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא (דברים טו, ט) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל [לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא] וכתיב התם (דברים יג, יד) יצאו אנשים בני בליעל [מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר: נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם] מה להלן עבודת כוכבים - אף כאן עבודת כוכבים!

תניא: אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: כל צדקה וחסד שישראל עושים בעולם הזה - שלום גדול ופרקליטין גדולין (מליצי יוסר [של מלאכי השרת]) בין ישראל לאביהן שבשמים, שנאמר (ירמיהו טז, ה) כה אמר ה' אל תבא בית מרוח ואל תלך לספור ואל תגוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה [וגו'] את החסד ואת הרחמים; (ומהו השלום? את החסד ואת הרחמים שהיו רגילין לעשות: 'חסד' זו גמילות חסדים, 'רחמים' זו צדקה.

תניא: רבי יהודה אומר: גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר (ישעיהו נ, א) כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. הוא היה אומר: עשרה דברים קשים נבראו בעולם: הר קשה - ברזל מחתכו; ברזל קשה - אור מפעפעו (מפנפנעו); אור קשה - מים מכבין אותו; מים קשים - עבים סובלים אותו; עבים קשים - רוח מפזרתן; רוח קשה - גוף סובלו (כל הגוף [מלא רוח]); גוף קשה - פחד שוברו; פחד קשה - יין מפייגו; יין קשה - שינה מפכחתו; ומיתה קשה מכולם, [וצדקה מצלת מן המיתה], דכתיב (משלי יב, ב) [לאיועילו אוצרות רשע] וצדקה תציל ממות.

דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי: בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם: מדת בשר ודם: אדם מביא דורון גדול למלך, ספק מקבלין אותו הימנו ספק אין מקבלין אותו הימנו; [ואם תמצא לומר מקבליים אותו ממנו -] ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך; והקדוש ברוך הוא אינו כן: אדם נותן פרוטה לעני - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים יז, טו) אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך.

רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי; אמר: דכתיב: אני בצדק (בתחלה, ואח"כ) אחזה פניך (בתפלה).

מאי אשבעה בהקיץ תמונתך?

אמר רב נחמן בר יצחק: אלו תלמידי חכמים שמנדיין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקב"ה משביען מזיו השכינה לעולם הבא (אשבעה בהקיץ תמונתך: בשכר הקיצה - אשבע תמונתך).

אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (משלי יט, יד) מלוה ה' חונן דל [וגמלו ישלם לו] (החונן דלים נעשה מלוה להקב"ה) אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו: כביכול עבד לזה לאיש מלוה!?

אמר רבי חייא בר אבא: רבי יוחנן רמי: כתיב (משלי יא, ד) לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות וכתוב (משלי י, ב) לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות; שתי צדקות הללו למה? - אחת שמצילתו ממיתה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם; ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם (כלומר: איזה מן המקראות הללו מדבר מדין של גיהנם)? ההוא דכתיב ביה (אותו שכתוב לא יועיל הון ביום) עברה, דכתיב (צפניה א, טו) יום עברה היום ההוא [יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל]; ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה?

(בבא בתרא י, ב)
נותנה ואינו יודע למי נותנה (כדמסיים בסיפיה 'יתננה בכיס של גבאי צדקה'), נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה: 'נותנה ואינו יודע למי נותנה' - לאפוקי מדמר עוקבא; 'נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה' - לאפוקי מדרבי אבא (במסכת כתובות (דף סז): מר עוקבא הוה שדי לענייא דשבבותיה כל יומא ארבעה זוזי בצינורא דדשא: הרי שהעני אינו יודע ממי נוטלה, והוא יודע למי נותנה; ורבי אבא הוה צייר בסודריה ושדי לאחוריה, וממציא נפשיה לביני עניי, והעני נוטלה, ויודע ממי נוטלה - ואינו יודע למי נותנה); ואלא היכי ליעביד?
ליתיב לארנקי של צדקה.
מיתיבי: מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים? רבי אליעזר אומר: יפזר מעותיו לעניים; רבי יהושע אומר: ישמח אשתו לדבר מצוה (לפני תשמיש); רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אלא אם כן ממונה עליה כרבי חנניא בן תרדיון!
כי קא אמרינן - דממני עלה כרבי חנניא בן תרדיון.

אמר רבי אבהו: אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! כמה תרום קרן ישראל?
אמר לו: בכי תשא (אם באת לשאת ראשם בהגבהה - קח מהם כופר לצדקה)!

ואמר רבי אבהו: שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה?
אמר להן: צאו וראו מה פירש דוד אבא (תהלים קיב, ט) פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד.
רבי אבא אמר: מהכא: (ישעיהו לג, טז) הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים; מה טעם מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו? משום דלחמו נתן ומימיו נאמנים.

ואמר רבי אבהו: שאלו את שלמה: איזהו בן העולם הבא?
אמר להם: כל שכנגד זקניו כבוד (אותם שחולקין להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם) [על פ' (ישעיהו כד, כג)] וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד; כי הא דיוסף בריה דרבי יהושע חלש, אינגיד; אמר ליה אבהו: מאי חזית?

אמר ליה: עולם הפוך ראיתי: (אותם שהם) עליונים (כאן מחמת עושרן - ראיתי שם שהם) למטה; ותחתונים (ראיתי עניים שהם בינינו שפלים) - למעלה (שם ראיתם חשובים); אמר ליה: עולם ברור ראית.

ואנן (בעלי תורה) - היכי חזיתין? (היאך אתינן? היאך יש חשיבותינו)?
[אמר ליה:] כי היכי דחשבינן הכא (כי היכי דאיתין הכא חשובים ונכבדים) - חשבינן (איתין) התם;

ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו;
ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן;

מאן נינהו? אילימא רבי עקיבא וחבריו - משום הרוגי מלכות ותו לא (כלומר: הן מלתא לחודא הוא דהוי בהו - שנהרגו על קידוש השם, ותו לא הוה בהו)? פשיטא!
בלאו הכי נמי!

אלא הרוגי לוד (לוליינוס ופפוס, אחים, שהרגם (טורנוסרופוס) הרשע בלודקיא, כדאמרינן במסכת תענית (דף יח:); על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להשמיד, על שנמצאת בת מלך הרוגה, וחשדו את ישראל עליה, ועמדו האחים הללו ואמרו "מה לכם על ישראל! אנו הרגנוה"!).

תניא: אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: בני! מהו שאמר הכתוב (משלי יד, ד) צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת?
נענה רבי אליעזר ואמר: צדקה תרומם גוי - אלו ישראל, דכתיב (שמואל ב ז, כג) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ [ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם

ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו [; וחסד לאומים חטאת - כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין - חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר (עזרא ג') די להון מהקרבין ניוחין לאלהה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי .

ודעביד הכי - לאו צדקה גמורה היא? והתניא: האומר "סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעולם הבא" - הרי זה צדיק גמור (על דבר זה ומחשבה זו) ! לא קשיא: כאן - בישראל, כאן - בעובדי כוכבים (ישראל דעתן לשמים, בין יחיה בין לא יחיה - אינו מהרהר אחר מדת הדין, אבל עכו"ם אינו נותן אלא על מנת כן, ואם לאו - מתחרט) .

נענה רבי יהושע ואמר: צדקה תרומם גוי - אלו ישראל, דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד; וחסד לאומים חטאת: כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין - חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן, שנאמר (דניאל ד, טז) להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותיך .

נענה רבן גמליאל ואמר: צדקה תרומם גוי - אלו ישראל, דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד; וחסד לאומים חטאת: כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להן, שאין עושין אלא להתיהר בו, וכל המתיהר - נופל בגיהנם, שנאמר (משלי כא, כד) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון, ואין 'עברה' אלא גיהנם, שנאמר (צפניה א, טו) יום עברה היום ההוא [יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל] (ביום הדין משתעי, בנבואת צפניה) .

אמר רבן גמליאל: עדיין אנו צריכין למודעי (מהר המודעי היה): רבי אליעזר המודעי אומר: צדקה תרומם גוי - אלו ישראל, דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד; וחסד לאומים חטאת: כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין - חטא הוא להן, שאין עושין אלא לחרף אותנו בו, שנאמר (ירמיהו ג, ג) ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה (נבואדאן קאמר ליה לירמיה כשהיה מגלה את ישראל לבבל) .

נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר: צדקה תרומם גוי וחסד - לישראל; ולאומים - חטאת .

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדברייכם, לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל ולאומות העולם חטאת .

מכלל דהוא נמי אמר! מאי היא?

דתניא: אמר להם רבן יוחנן בן זכאי: כשם שהחטאת מכפרת על ישראל - כך צדקה מכפרת על אומות העולם .

איפרא הורמיז, אימיה דשבור מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי, ולא קבלינהו; שדרינהו קמיה דרבא וקבלינהו, משום שלום מלכות. שמע רבי אמי - איקפד; אמר: לית ליה (ישעיהו כז, יא) ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה [כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו] (ביבש קצירה תשברנה: כשתכלה זכות שבידן ויבש לחלוחית מעשה צדקה שלהן - אז ישברו) .

ורבא משום שלום מלכות, ורבי אמי נמי משום שלום מלכות: דאיבעי ליה למפלגינהו לעניי עובדי כוכבים; ורבא נמי לעניי עובדי כוכבים יהבינהו; ורבי אמי דאיקפד? הוא

(בבא בתרא יא, א)

דלא סימיה קמיה (דרי אמי דלעניי עובדי כוכבים חלקן רבא; והנך דאמרן לעיל (דף ח.) דשדרה נמי איפרא הורמיז 'למצוה רבה' - משום שלום מלכות נמי קבלינהו, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עובדי כוכבים, דאסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים; אבל במעות המתחלקות לעניים - אין גניבת דעת, דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים, כדאמרינן במסכת גיטין (דף סא.): 'מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום') .

תניא: אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה. פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו: רבי פרנסני!

אמר לה: העבודה שאין בקופה של צדקה כלום .

אמרה לו: רבי! אם אין אתה מפרנסני - הרי אשה ושבעה בניה מתים.

עמד ופרנסה משלו.

לימים חלה ונטה למות; אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! אתה אמרת (מתורתך למדנו: לפיכך נברא אדם יחיד, לומר לך): "כל המקיים נפש אחת [מישראל] כאילו קיים עולם מלא" (וכתיב (בראשית ד) 'קול דמי אחיך': דמו ודם זרעיותיו, אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך - מעלה עליך חייו וחייו זרעיותיו, שמדה טובה מרובה ממדת פורענות), ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו?

מיד קרעו לו גזר דינו.

תנא: הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו.

תנו רבנן: מעשה במונבז המלך (בנה של הילני המלכה, מזרע החשמונאים) שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, וחברו עליו אחיו ובית אביו, ואמרו לו: אבותיך גנזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם!?

אמר: להם אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה, שנאמר (תהלים פה,יב) **אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף** (אף משמים נשקף הצדק לשלם גמול; 'נשקף' = מביט, כמו: נשקפה ותייבב (שופטים ה); כלומר: זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה); אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו, שנאמר (תהלים פט,טו) **צדק ומשפט מכון כסאך** (גניזתן תחת מכון הכסא) (חסד ואמת יקדמו פניך); אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות, ואני גנזתי דבר שעושה פירות (והקדן קיים לעולם הבא והפירות אוכל בחייו), שנאמר (ישעיהו ג') **[אמרו צדיק כי טוב] כי פרי מעלליהם יאכלו**; אבותי גנזו [אוצרות] ממון, ואני גנזתי אוצרות נפשות, שנאמר (משלי יא,) **[פרי צדיק עץ חיים] ולוקח נפשות חכם** (בהאי קרא); אבותי גנזו לאחרים, ואני גנזתי לעצמי, שנאמר (דברים כד,יג) **[השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך]** ולך תהיה צדקה [לפני ה' אלקיך]; אבותי גנזו לעולם הזה, ואני גנזתי לעולם הבא, שנאמר (ישעיהו נח,ח) **[אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח] והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק**.

ואם קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר:

מתניתין דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דתניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם קנה בה קרקע כל שהוא - הרי הוא כאנשי העיר. והא תניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה הרי הוא כאנשי העיר!?

תרי תנאי ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל.

משנה:

אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה; רבי יהודה אומר: עד שיהא בה תשעת חציי קבין לזה ותשעת חציי קבין לזה;

ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה;

רבי עקיבא אומר: בית רובע;

ולא את הטרקלין ולא את המורן ('טרקלין' ו'מורן' = מיני פלטיין) ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד ולא את בית השלחין (מתוך שיש לו מעיין ובידו להשקותו תדיר, אם אין בו תשעה קבין - זורעין בו שאר זרעים; לפיכך אפילו בפחות מכאן יש בו דין חלוקה) עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה; זה הכלל: כל שיחלק ושמו עליו - חולקין, ואם לאו - אין חולקין;

אימתי בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן יחלוקו*; וכתבי הקדש (כ"ד ספרים) - אף על פי ששניהם רוצים - לא יחלוקו (היו רגילים לכותבן בגליון כס"ת שלנו, לפיכך גנאי הדבר לחתכו).

* (משום דבעי למיתני 'ובכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו' - תני רישא).

גמרא:

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ארבע אמות שאמרו - חוץ משל פתחים (חצר של שניהם: שני בתים פתוחין לתוכה, ולפני הפתח ארבע אמות - צורך הבית הן: לפרק משאו מעל חמורו; וחץ מאותן - ארבע אמות: צריך שיהא ארבע אמות לשאר תשמישין).
תניא נמי הכי: אין חולקים את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה.
והא אנן תנן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה?
אלא שמע מינה כדרבי אסי - שמע מינה.
ואיכא דרמי להו מירמא: תנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה והתניא שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה?
אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ארבע אמות שאמרו - חוץ משל פתחים.

אמר רב הונא: חצר מתחלקת לפי פתחיה (היתה לו חצר ובה שני בתים, ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחצר, ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד, וחולק נכסיו על פיו, ונותן האחד לראובן בנו והשני לשמעון, וחצר לא חילק: אם באו לחלוק את החצר - זה שיש לו שני פתחים נוטל שני חלקים בחצר, ואחיו נוטל חלק אחד); ורב חסדא אמר: נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח (ברוחב החצר להלן מן הפתח כנגד הרוחב, כפי רוחב הפתח), והשאר חולקין בשוה.
תניא כוותיה דרב חסדא: פתחים שבחצר - יש להן ארבע אמות; היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים: זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות, וזה שיש לו שני פתחים הנוטל שמונה אמות (דהיינו כנגד רוחב הפתח, וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח), והשאר חולקין בשוה; היה לזה פתח רחב שמונה אמות - נוטל שמונה אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר.
'ארבע אמות בחצר' - מאי עבידתייהו?
אמר אביי: הכי קאמר: 'נוטל שמונה אמות באורך החצר וארבע אמות ברוחב החצר'.

אמר אמימר: האי פירא דסופלי (מי שיש לו חפירה בחצר, שנותנין בה גרעיני תמרים למאכל בהמה) - יש לו ארבע אמות (בחצר) לכל רוח ורוח (לכל סביבותיה); ולא אמרן אלא דלא מייחד ליה פתחא (שלא היה לו פתח אצל חפירה, אלא דרך פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך לצאת לחצר ולילך אחר החפירה שלפני סוף ביתו ומשתמש),

(בבא בתרא יא, ב)
אבל מייחד ליה פתחא (שהיה לו פתח לסוף ביתו אצל החפירה, ודרך אותו פתח היה רגלי להשליך הגרעינין וליטלן) - אין לו (בחצר בשביל החפירה) אלא ארבע אמות לפני פתחו (שלפני אותו פתח).

אמר רב הונא: אכסדרה (שיש לו מן הפתח לחצר) אין לה ארבע אמות (בחלוקת החצר): טעמא מאי (אמור רבנן שיש לפתח בית ארבע אמות בחצר) - משום פירוק משאו (שיפרק שם משאו מעל חמורו לפי שסתם בית אינו פנוי מכלים ואי אפשר להכניס חמור עם משאו בבית לפרק לשם); הכא (באכסדרה, כיון דאין לה דפנות) - אפשר דעייל לגואי ומפרק.
מתיב רב ששת: אחד שערי בתים ואחד שערי אכסדראות יש להן ארבע אמות!
כי תניא ההיא - באכסדרה דבי רב (דפנות סביב לה, אלא שמוקפות חלונות).
אכסדרה דבי רב? פשיטא, אידרונא [חדר] מעליא הוא!
אלא באכסדרה רומייתא (מוקפות דפנות נמוכות שאין מגיעות לתקרה).

תנו רבנן: בית שער (בית קטן שלפני פתח טרקלין, וקורין לו פודק"א בלע"ז), אכסדרה, ומרפסת (אלוי"ר, והרבה פתחי עלייה פתוחין לו, וכולן עולין דרך סולם אחד שקורין דגרי"ד) - יש להן ארבע אמות; היו חמשה בתים פתוחין למרפסת - אין להן אלא ארבע אמות (בין כולן, אצל רגלי הסולם) בלבד.

בעא מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי: לול של תרנגולין (בית קטן שמגדלין בו תרנגולין, ויש לו פתח לחצר) יש לו ארבע אמות (בחצר) או אין לו ארבע אמות?
אמר ליה: טעמא מאי - משום פירוק משאו! הכא - מטפס ועולה מטפס ויורד (התרנגול מטפס וטורח ועולה דרך ראש הכותל לתוך הלול).

בעא מיניה רבא מרב נחמן: בית חציו מקורה וחציו אינו מקורה (ופתוח לחצר): יש לו ארבע אמות או אין לו ארבע אמות?

אמר ליה: אין לו ארבע אמות, לא מבעיא קירוי מלגיו (והחצי שאינו מקורה לצד החצר דאין לו ארבע אמות בחצר), דאפשר דעייל (חמור במשא) לגואי ומפרק (שם, שאין דרך לתת כלים בחצר שאינו מקורה), אלא אפילו קירוי כלפי חוץ (וגילוי לצד פנים) - (נמי אין לו ארבע אמות, דהא) אפשר דעייל (חמור) לגואי (עד הגילוי) ומפרק.

בעא מיניה רב הונא מרב אמי:

1. אחד מבני מבוי מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר (כגון בית שבין שני מבואות) - בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו?
אמר ליה: בני מבוי מעכבין עליו (אבני מבוי אחר שאינו רגיל אצלם).
 2. אכסניא (חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להן אכסניא בבתיהם): לפי בני אדם (הדרים בבית) מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת?
אמר ליה: לפי בני אדם מתחלקת.
- תניא נמי הכי: זבל שבחצר - מתחלקת (לזבל שדות) לפי פתחים (לפי שדרך הפתחים השליכו שם עד שנעשית אשפה), אכסניא - לפי בני אדם.

אמר רב הונא: אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו (להקיף מחיצה סביבות ארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו) - בני מבוי מעכבין עליו, שמרבה עליהן את הדרך (שההולך מראשו עד צד סופו צריך להקיף סביב המחיצה).
מיתיבי: חמש חצרות פתוחות למבוי (זו אצל זו לארכו; וסתם מבואות - סתומין הן בסופן, ואחד מקצותיו פתוח לרשות הרבים) - כולן משתמשות (במבוי) עם החיצונה (כנגדה, שהרי לכולם יש דרך במבוי לצאת דרך ראשו לרשות הרבים, וכל שיש לו דרך - יש לו תשמיש שאינו מעכב דרך המבוי), והחיצונה משתמשת לעצמה (כנגדה ברוחב המבוי, אבל לא כנגד חברותיה שאין לה עליהן דרך), והשאר משתמשות עם השניה והשניה משתמשת לעצמה (לבדה; וקשיא לרב הונא, דאמר 'כולן מעכבין' - ואפילו החצונים מעכבין על הפנימיים!) ומשתמשת עם החיצונה: נמצאת פנימית משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם כל אחת ואחת.

[תוספות ד"ה אחד מבני אחד מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו. פירש הקונטרס להקיף מחיצות סביבות הארבע אמות שיש לו במבוי כנגד פתחו וקשה לרבינו יצחק דלא מצינו שיהא לו ארבע אמות במבוי אלא בחצר ונראה לרבינו יצחק כפי' רבינו חננאל כגון שיושב בסוף המבוי אצל צד הסתום ורוצה לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי, והשתא קאמר רב הונא שמעכבין עליו בני המבוי אע"פ שהם חיצוניים, לפי שמרבה עליהם את הדרך, פירוש: רגל בני אדם שיכולין לומר בני המבוי [אף] כשיש רבים במבוי יכולים ליכנס עד סוף המבוי וע"י הסתימה תרבה עלינו את הדרך ע"י בני אדם הדורכים עלינו במבוי ואף לחצרות יצטרכו ליכנס מרוב דוחק ומצינו לשון מרבה עליהם את הדרך בענין זה דתנן לקמן בחזקת הבתים (דף נט:): לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפים ומפרש טעמא בגמרא (דף ס.) מפני שמרבה עליהם את הדרך דהיינו רגל בני אדם ובתוספתא דפ"ק דמכילתין תניא יש לו חנות ברשות הרבי' ומבקש לפותחו לחצר השותפים יכולים לעכב על ידו מפני שמרבה עליהם את הדרך.] [ועיי' רא"ש סימן מב']

תנאי היא, דתניא: אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר - בני מבוי מעכבין עליו;
היה סתום (שהיה לו מקודם פתח פתוח לו וסתמו), ובקש לפותחו (ולאחר זמן נמלך לפותחו)
- אין בני מבוי מעכבין עליו - דברי רבי;
רבי שמעון בן אלעזר אומר: חמש חצרות הפתוחות למבוי - כולן משתמשות במבוי (בכל המבוי) זו עם זו (ואפילו חיצון על הפנימי).
'חצרות' מאן דכר שמייהו [הרי במבוי מדובר!]?
חסורי מחסרא והכי קתני: וכן חמש חצרות הפתוחות למבוי - כולן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה וכו' - דברי רבי;
רבי שמעון בן אלעזר אומר: חמש חצרות הפתוחות למבוי - כולן משתמשות במבוי.

אמר מר: 'היה סתום ובקש לפותחו - אין בני מבוי מעכבין עליו'.

אמר רבא: לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו (כשנסתם פתחו - לא סלק מזוזתו ומשקוף ומפתח, דגלי דעתיה דלא סלק נפשיה, וסופו לפותחו לאחר זמן), אבל פרץ את פצימיו - בני מבוי מעכבין עליו.
אמר ליה אביי לרבא: תניא דמסייע לך:

(בבא בתרא יב, א)

'בית סתום (שהיה לו פתח לחצר וסתמו) - יש לו ארבע אמות (בחלוקת החצר, אם באו לחלוק - כאילו הוא פתוח); פרץ את פצימיו - אין לו ארבע אמות; קבר שפתחו סתום - אינו מטמא כל סביביו; פרץ את פצימיו וסתמו -

מטמא כל סביביו [עיי' תוספות ד"ה פרץ פצימיו; וקשה בתוספות מדוע מפרש בזיזים? וכי אפשר לפתוח דוקא מתחת לזיזים?]; **בית סתום** (אם מת בתוכו) - **אינו מטמא כל סביביו** (אלא כנגד הפתח); **פרץ את פצימיו** - (הרי הוא כקבר) **מטמא כל סביביו** (וחכמים טימאו את סביבות הקבר ארבע אמות [סביבות כל קבר, ובית סתום עם מת בתוכו הרי הוא 'קבר'], כדי שלא יקרבו עושי טהרות עד הקבר ויאהילו ולא אדעתייהו).

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: **מבואות המפולשות לעיר אחרת** (לדרך עיר אחרת), **ובקשו בני העיר** (שהמבואות בה) **לסותמן** (מאחריהם) - **בני אותה העיר** (האחרת) **מעכבין עליהן** (שכבר הוחזקו לקצר דרך אותן המבואות), **לא מיבעי כי ליכא דרכא אחרינא דמעכבי**, **אלא אפילו כי איכא דרכא אחרינא** - **נמי מעכבי**, **משום דרב יהודה אמר רב**, **דאמר: מצר שהחזיקו בו רבים** - **אסור לקלקלו**; **כדרב גידל**, **דאמר רב גידל: רבים שבררו דרך לעצמן** - **מה שבררו בררו**.

אמר רב ענן אמר שמואל: **מבואות המפולשין לרשות הרבים, ובקשו בני מבואות להעמיד להן דלתות** - **בני רשות הרבים מעכבין עליהן** (משום דכי דחקו בני רשות הרבים מסתלקי לתוך המבואות).

סבור מינה: הני מילי (מעכבין מלהעמיד דלתות לשם) - **בארבע אמות** (תוך ארבע אמות של ראש המבוי הסמוכות לרשות הרבים), **כדרבי זירא אמר רב נחמן**, **דאמר רבי זירא אמר רב נחמן: ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים** - **כרשות הרבים דמין** [וספקו טהור]; **ולא היא: התם לענין טומאה** (לענין ספק טומאה ברשות הרבים), **אבל הכא זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי טובא** (שאפילו רצו להעמידם לפנים מארבע אמות - מעכבין עליהן) [## כרבי שמעון בן אלעזר, ולא כרבי].

ולא את השדה עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה כו' [רבי יהודה אומר: עד שיהא בה תשעת חציי קבין לזה ותשעת חציי קבין לזה; ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה; רבי עקיבא אומר: בית רובע];

ולא פליגי: מר כי אתריה ומר כי אתריה.

בבב למאי?

אמר רב יוסף: **כי רדו יומא** (בית חרישת יום אחד לזה וכן לזה; 'לא תחרוש' מתרגמינן 'לא תרדי' (דברים כב)).

מאי 'בי רדו יומא'? **אי יומא זרעא** (בשעת הזרע הוא נוח לחרוש שכבר נחרשת בשעת הניר) - **תרי יומא כרבא לא הוי** (כלומר: בשעת הניר - היאך ישכור שוורים? אין בו כדי מלאכת שני ימים, ויש בו יותר מכדי מלאכת יום אחד); **אי יומא כרבא** (של שעת הניר קאמרת) - **יומא דזרעא לא הוי** (והיאך ישכור שוורים בשעת הזרע)!

אי בעית אימא יומא דכרבא: דכריב ותני [שחורש וחוזר וחורש] (הכי גרסינן: 'אי בעית אימא יומא דזרעא באתרא דכריב ותני': (ודקא קשיא לך 'תרי יומי כרבא לא הוי' - באתרא דכריב ותני: בשעת הניר איכא ביומא דזרעא תרי יומי כרבא);

ואי בעית אימא יומא דזרעא בהדורי (הכי גרסינן: ואי בעית אימא ביומא דכרבא (ודקאמרת 'לא הוי יומא דזרעא') - ובאהדורי: בהדורי עסקינן: שארץ קשה ויש בה, מעלות ומורדות, ויש טורח בשעת הזרע כשעת הניר).

(לישנא אחרינא איפכא גרסינן: **ואי בעית אימא יומא דכרבא** ודקשיא לך 'יומא דזרעא לא הוי' - **באתרא דכריב ותני**: בשעת הזרע אחת קודם לזריעה ואחת לאחר הזריעה, לכסות הזרעיה; **ואי בעית אימא יומא דזרעא** ודקאמרת 'תרי יומי כרבא לא הוי' - בהדורי עסקינן: שיש טורח גדול בשעת הניר, ויומא דזרעא הוי תרי יומי כרבא; ולשון זה הגון)

דו ולא (אם יש להן בור שממנו משקין שדה): **אמר רב נחמן: בי דאלו יומא** (עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פעולת יום לזה וכדי פעולת יום לזה, משום שכר פועל).

פרדסא (כרם): **אמר אבוה דשמואל: בת שלשת קבין** (לכל אחד, לפי חשבון סאתים כחצר המשכן).

תניא נמי הכי: האומר לחבירו "מנת בכרם אני מוכר לך": סומכוס אומר: לא יפחות משלשה קבין.

אמר רבי יוסי: אין אלו דברי נביאות (בלא טעם).

בבב למאי?

אמר רבא בר קסנא: תלת אציאתה בני תריסר גופני (כל י"ב גפנים קרי אוציא), כי היכי דרפיק (עודד) גברא ביומא.

אמר רבי אבדימי דמן חיפה: מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים (משום דאמר ליה לעיל 'אין אלו אלא דברי נביאות': שקרא דברי חכמים 'נבואה' - נקט לה להא מילתא).
אטו חכם לאו נביא הוא (וכי אין חכם ראוי להיות נביא, דקאמר מר 'ניטלה מן הנביאים וניתנה לחכמים' - מכלל דמעיקרא לא היתה נבואה לחכמים)?
הכי קאמר: אף על פי שניטלה מן הנביאים (שאננס חכמים) - מן החכמים לא ניטלה (ונביאים יש להן לבב חכמה).
אמר אמימר: וחכם עדיף מנביא, שנאמר (תהלים צ"ב) [למנות ימינו כן הודע] ונביא לבב חכמה: מי נתלה במי? הוי אומר קטן נתלה בגדול.
אמר אביי: תדע (שלא ניטלה מן חכמים) דאמר גברא רבה מילתא - ומתאמרה משמיה דגברא רבה אחרינא כוותיה.
אמר רבא: ומאי קושיא? ודילמא תרוייהו בני חד מזלא ניהו!!
אלא אמר רבא: תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא

(בבא בתרא יב, ב)

משמיה דרבי עקיבא בר יוסף כוותיה (ולכא למימר 'בני חד מזלא ניהו', שהרי רבי עקיבא חכם ממנו הרבה).

אמר רב אשי: ומאי קושיא? דלמא להא מילתא בר מזליה הוא!
אלא אמר רב אשי: תדע דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה.
ודלמא כסומא בארובה?
ולאו טעם יהיב (ולאו טעמא קאמר במילתיה)? (וכיון דאמר טעמא - אין זה כסומא שמכוון לירד בארובה, במקרה בעלמא, אלא סברת הלב היא הבאה לו בנבואה, וזכה להסכים להלכה למשה מסיני)!

אמר רבי יוחנן: מיום שחרב בית המקדש - ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות.
'לשוטים' מאי היא?
כי הא דמר בר רב אשי, דהוה קאי ברסתקא (שוק רשות הרבים) דמחוזא; שמעיה לההוא שוטה דקאמר 'ריש מתיבתא דמליך (השתא) כמתא מחסיא (שעתיד להיות ראש הישיבה עכשיו) "טביומי" חתים (כשחותם באיגרת חותם שמו 'טביומי')'.
אמר: מאן חתים 'טביומי' ברבנן? - אנא! שמע מינה: לדידי קיימא לי שעתא (מזל)! קם, אתא אדאתא אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי ברישא; כיון דשמעי דאתא - שדור זוגא דרבנן לגביה (דמר בר רב אשי) לאימלוכי ביה (ליטול עצת ורשות להמליך את רב אחא) - עכביה; הדר שדור זוגא דרבנן אחרינא - עכביה גביה, עד דמלו בי עשרה!
כיון דמלו בי עשרה - פתח הוא ותנא ודרש (דרשה ונעשה ראש הישיבה), לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה. קרי רב אחא אנפשיה 'כל המריעין לו - לא במהרה מטיבין לו (כלומר: הואיל ונדחה השעה לא ימליכוני עוד), וכל המטיבין לו - לא במהרה מריעין לו.
'תנוקת' מאי היא?
כי הא: דבת רב חסדא הוה יתבה בכנפיה דאבוה; הווי יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא. אמר לה: מאן מינייהו בעית? אמרה ליה: תרוייהו!
אמר רבא: ואנא - בתרא.

אמר רבי אבדימי דמן חיפה: קודם שיאכל אדם וישתה - יש לו שתי לבבות; לאחר שאוכל ושותה - אין לו אלא לב אחד. שנאמר (איוב י"ב) **איש נבוב** (כשהוא חלול בלא כרס מלאה) **ילבב** [ועיר פרא אדם יולד] ('ילבב': כמה לבבות: שאינו מסכים לדעת שלמה), וכתוב (שמות כ"ח) **נבוב לוחות** [תעשה אתו כאשר הראה אתך בהר כן יעשו] ומתרגמין 'חליל לוחין'.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הרגיל ביין - אפילו לבו אטום כבתולה - יין מפקחו, שנאמר (זכריה ט"ז) [כי מה טובו ומה יפיו דגן בחורים] ותירוש ינובב בתולות (לב אטום כבתולות - עושה נבוב וחלול).

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פשיטא: חלק בכור וחלק פשוט (שני חלקין שהבכור נוטל: אחד משום בכורה ואחד משום פשיטות) - יהבינן ליה אחד מצרא (זו אצל זו, שהרי שניהן חלקו הן והרי הן כחלק אחד); יבם (המייבם את אשת אחיו, דקם תחתיו לנחלה ונוטל שני חלקים) מאי (מי מצו אמרי ליה 'הואיל ומכח אחרינא קאתי לא יהבי להו ניהליה אחד מצרא זו אצל זו אי לאו מעליתא גבן בדמי')?

אמר אביי: היא היא! מאי טעמא? 'בכור' קרייה רחמנא [דברים כה, ו]: והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מִישראל! רבא אמר: אמר קרא (דברים כה, ו) והיה הבכור [אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מִישראל] הוייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור ('הבכור אשר תלד' ביבם קמשתעי: דמצוה בגדול לייבם 'אשר תלד' - פרט לאיילוני; והכי מדרש קרא: יבמה יבא עליה וגו' והיה הבכור - איזה מן היבמין יבא עליה? הבכור; 'אשר תלד' - וכגון שהיבמה בת וולדות היא, פרט לאיילוני).

ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (קנה קרקע אצל שדה אביו); כי קא פלגו (עם אקויו בנכסי אביו), אמר להו: פליגו לי אמצראי! אמר רבה: כגון זה - כופין על מדת סדום (זה נהנה וזה לא חסר). מתקיף לה רב יוסף: אמרי ליה אחי: "מעלינן ליה עלויא (לנו היא משובחת) כי נכסי דבי בר מריון (כקרקעותיו של בר מריון)" (שהיו מעולות). והלכתא כרב יוסף (ומסתברא הא דרב יוסף בשדה בעל, שיכולין לומר "פעמים שזו מתברכת משאר השדות").

(לתוספות ההסבר כאן שונה מאד: תוספות ד"ה אמצרא דבי נשי. אית דגרס בתר הכי 'אמרי אחוותא'; א"כ 'בי נשיה' היינו חמיו! ולא היו לחמיו בנים כי אם בנות ואית דגרס אמרי אחי א"כ בי נשיה היינו אביו ועי' תוס' שבת כג:). (תוספות ד"ה כגון זה כופין על מדת סדום. תימה לר"י לרבה [לרבא] אמאי איצטריך קרא בבכור דיהבינן ליה אחד מצרא? ואומר ר"י: לפי שלא נתן לו כח הכתוב אלא כב' אחיו, ואילו היו שני אחיו רוצים להשתתף - לא כפינו לשלישי לתת להם חלק ביחד; ועוד: דבכור - 'מתנה' קרייה רחמנא, כדאמר ב"יש נוחלין' (שם), דכתיב 'לתת לו פי שנים', ואין לכופ את הנותן).

ולאביי נמי אי לאו דקרייה רחמנא בכור ה"א יקום על שם אחיו כאילו הוא ואחיו קיימין וריצב"א מפרש דהא דאמר רבה כופין לא מדין תורה קאמר דבדין היה יכול למחות שכנגדו דאיכא קפידא ברוחות כדאמר בכמה דוכתין ועוד הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר היינו בשכבר דר בחצר חבירו שאינו מעלה לו שכר אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו אפי' בחד דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דהוה זה נהנה וזה לא חסר אלא מתקנת חכמים קאמר הכא דכופין והשתא אין להקשות כלל אמאי איצטריך קרא בבכור:)

(תוספות ד"ה מעלינן ליה כנכסי דבר מריון. פירש הקונטרס בשדה הבעל שיכולים לומר שפעמים מתברכת משאר שדות ובתרתיה ארעתא אתרי נגרי לא שייך למימר מעלינן כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו ואין נראה דגם אותם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר שאחת לוקה בשידפון ואחת אינה לוקה ופר"ת מעלינן כנכסי דבר מריון לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון שהיו עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים ותרתיה ארעתא אתרי נגרי לא קאי אעובדא דההוא גברא אלא מילתא באנפי נפשיה כלומר שתי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד שיחלקו כל אחת לשתיים שיקח חצי שדה זו וחצי שדה זו אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל שדה שלם כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מצרא וכן יש לפרש תרתיה ארעתא אחד נגרא שהנגר מפסיק בין שתי השדות ואם יחלקו כל שדה לשתיים לא יהיה חלקו אחד מצרא והשתא בהני לא שייך למימר מעלינן כנכסי דבי בר מריון דאטו שם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר שיחלקו משום מעלינן ולשון מעלינן נמי אינו מתיישב לפ"ה.) [עיי' רא"ש סימן מו]

תרי ארעתא אתרי נגרי (אם בית השלחין היא, ויש לשני אחין לחלוק שתי שדות; לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו, וזה קנה שדה אצל האחד מהן, ורוצה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו): אמר רבה: כגון זה כופין על מדת סדום (דהא לקרקע השניה גם היא יש לה יאור להשקות ממנו). מתקיף לה רב יוסף: זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל (דרך היאורים לייבש: כשנהר שהם נמשכין ממנו מתמעט; לפעמים שזה יבש וזה אינו יבש, ואומר לו "טול חלקך בשתייהם", דלאו מדת סדום היא, או תן לנו עילוי בדמי). והלכתא כרב יוסף.

תרתיה (תרתיה ארעתא יש להם לחלוק) (על) אחד נגרא (ואחד מהן קנה קרקעו אצל האחת): אמר רב יוסף: כגון זה זה (דכיון דאחד נגרא ניהו - שתייהן שוות) כופין על מדת סדום. מתקיף לה אביי: מצי אמר "בעינא דאפיש אריסי (טוב לי שיהא לך שתי שדות, אחת מכאן ואחת מכאן, ואחת לי באמצע, כדי שתרבה לך אריסין, ותהא שדה שלי משתמרת יפה)!"? והלכתא כרב יוסף: 'אפוש' - לאו מילתא היא. [עיי' רא"ש סימן מז]

(כבא בתרא יג, א)

חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא (שדה של שני אחים שיש נהר על פני מזרח ונהר על פני צפונה) - פלגין לה בקרנא זול (לפי שהנהר טוב מן הנגר, והסמוך למים טוב מן הרחוק, ואם תחלקנה מן הצפון נמצא (מן) כל הנהר לאחד והשני אין לו אלא נגר בצפון, ופעמים שהוא יבש! ואם תחלקנה מן המזרח למערב - יהיה לאחד הנהר על פני מזרחו ונגר על פני צפון, ולשני אין לו אלא נהר במזרח! לפיכך יחלקום לשמונה חלקים, שיהא לשניהם בשוה סמוך לנהר ולנגר, וכאשר ירחק מזה ירחק מזה כזה [עיי' ציורים בגמרא, ומהר"ם]).

ולא את הטרקלין כו' [ולא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השוכך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד ולא את בית השלחין עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה; זה הכלל: כל שיחלק וישמו עליו - חולקין, ואם לאו - אין חולקין]:

אין בהן כדי לזה וכדי לזה מהו? רב יהודה אמר: אית דינא דגוד או אגוד (זה שרוצה לחלוק אומר לזה שאינו רוצה לחלוק "או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי, או אני אקוץ דמים ואתן לך בחלקך, שאי אפשר בשותפותך"). רב נחמן אמר: לית דינא דגוד או אגוד (שזה יכול לומר "לא שלך אקנה ולא שלי אמכור, אלא שותפין נהיה בה"). [עיי' רא"ש סימן נ] אמר ליה רבא לרב נחמן: לדידך, דאמרת 'לית דינא דגוד או אגוד' - בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובהמה טמאה (שאי אפשר לחלקן) - כיצד עושין? (להכי נקט בכור ופשוט דטריחא מילתא להיות שותפין בה.) אמר ליה: שאני אומר עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים.

מיתיבי: (גיטין פ"ד מ"ה, דף מא, א-ב): מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד - דברי בית הלל; בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, את עצמו לא תקנתם: לישא שפחה אינו יכול, לישא בת חורין אינו יכול! יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיהו מה, יח) [כי כה אמר ה' בורא השמים הוא האלקים יצר הארץ ועשה הוא כוננה] לא תהו בראה לשבת יצרה [אני ה' ואין עוד], אלא כופין את רבו ועושין אותו בן חורין וכותבין שטר על חצי דמיו; וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי! (טעמא - דמפני תיקון העולם, הא לאו משום פריה ורביה - לא כייפינן ליה, ולא מצי עבד למימר ליה "אקוץ בדמים ואתן לך בחלקך")? שאני הכא: ד'אגוד' איכא (העבד יכול לקנות), (אבל) 'גוד' ליכא (אינו אומר "קנה חלקי", שאין דמים לבן חורין: שאין עבד עברי נמכר אלא לשש).

תא שמע: שני אחין: אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד; עשאן לשכר - השכר לאמצע; עשאן לעצמו - הרי עשיר אומר לעני:

(בבא בתרא יג, ב) "קח לך עבדים וירחצו במרחץ (שיחממו אותו ורחוץ בו) ! קח לך זיתים ובא ועשה בבית הבד" (ולא מצי עני למימר ליה "קנה חלקי")! התם נמי: גוד איכא, אגוד ליכא (שאין העני אומר לו "אף אני אקנה חלקך", שאין לו במה לקנות; לפיכך אין יכול לכופו).

תא שמע: כל שאילו יחלק וישמו עליו (כל דבר שיש בו שיעור שאם תחלקנו עדיין יהא עליו שמו הראשון) - חולקין; אם לאו - מעלין אותו בדמים. (היינו גוד או אגוד)!

תנאי היא, דתניא: "טול אתה שיעור ואני פחות (כגון חצר שאין בה שמנה אמות, ואמר זה: "חלוק וטול לך ארבע אמות, ואני המותר") - שומעין לו; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין שומעין לו! - היכי דמי? אלימא כדתני - מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אלא - לאו חסורי מחסרא, והכי קאמר: טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו וגוד או אגוד נמי (שלא רצה למחול כלום, אלא "קנה חלקי או אקנה חלקך") שומעין לו, ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר אין שומעין לו? לא! לעולם כדקתני, ודקאמרת: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? - משום דאמר ליה: אי בדמי - לית לי דמי למיתן לך; במתנה לא ניחא לי דכתיב (משלי טו, כז) [עכר ביתו בוצע בצע] ושונא מתנות יחיה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: הא דרב יהודה (דאמר 'גוד או אגוד') - דשמואל היא (משמיה דרביה קבלה), דתנן: וכתבי הקודש - אף על פי ששניהם רוצים - לא יחלוקו, ואמר שמואל: לא שנו אלא בכרך (בכרך אחד: כל ספריהן עשויין בגליון, ואם יביאהו לבית דין לחלקן - ביוון הוא), אחד אבל בשני כריכות (כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך אחד) - חולקין (קטלקא דעתא דאפילו אין שניהם רוצים, וע"כ אין דמיהן שוין); ואי סלקא דעתא 'לית דינא דגוד או אגוד' מאי איריא בכרך אחד? אפילו

בשני כריכין נמי (ואי לית דינא דגוד או אגוד - היאך הוא כופיהו? זה יאמר "אני לא אתן לך עודף הדמים, וגם לא אתן לך היפה שאקבל ממך דמים! ולא גרסין 'תרוייהו צריכין להאי')! ?
תרגמא (הא דשמואל) **רב שלמן**: **בששניהן רוצין** (א'שניהם רוצים' דמתניתין קאי, דקתני 'לא יחלוקו' ואמר שמואל: בשתי כריכות אם שניהם רוצים - יחלוקו).
אמר אמימר: **הלכתא**: **אית דינא דגוד או אגוד**.
אמר ליה רב אשי לאמימר: **הא דרב נחמן מאי?**
אמר ליה 'לא שמיעא לי' - כלומר 'לא סבירא לי'.

ולא? והא רבי בר חנינא ורב דימי בר חנינא - שבק להו אבוה תרתי אמהתא; **חדא ידעא אפיא ובשולי וחדא ידעא פילכא ונוולא** (לטוות ולארוג; ל"א ביסתרקי = תכשיטי ספסלים שקורין טפ"ד), **ואתו לקמיה דרבא, ואמר להו**: **לית דינא דגוד או אגוד** (לכופו לתת דמי העודפים בפה, ולא למכור חלקו)!
שאני התם דלמר מיבעי ליה תרוייהו ולמר מיבעי ליה תרוייהו:
כי קאמר ליה שקול את חדא ואנא חדא - לאו גוד או אגוד הוא (אי לא אמר ליה "או קח שתיהם או אקח שתיהם" דכל אחת אין בה כדי לאחד).
<וכי לא מצי למימר הכי> **והא כתבי הקדש דתרוייהו מיבעי להו**,
ואמר שמואל 'לא שנו אלא בכרך אחד, אבל בשני כריכין - חולקין' (וקסלקא דעתא בעל כרחו של אחד מהן; אלמא כי אמר ליה "שקול חדא וגוד דמי היתירים או אגוד" - כייפינן ליה).
הא - תרגמא רב שלמן בשך צו.

תנו רבנן: **מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד, דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר**:
תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן; וחכמים אומרים: **כל אחד ואחד בפני עצמו** (כל ספר וספר של נביאים ושל כתובים צריך להיות כרך לעצמו).
ואמר רבי יהודה: **מעשה בביתוס בן זונין שהיו לו שמנה נביאים** (כל ספרי נביאים - שמנה הן)
מדובקין כאחד על פי רבי אלעזר בן עזריה; ויש אומרים לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו.
אמר רבי: **מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים כאחד, והכשרנום**.
בין חומש לחומש של תורה - ארבעה שיטין, וכן בין כל נביא לנביא; ובנביא של שנים עשר -
שלשה שיטין;
ומסיים מלמטה (אם נזדמן לו סיום הספר מלמטה בסוף הדף) **ומתחיל מלמעלה** (מתחיל ספרו האחר בראש הדף ואינו צריך להניח ריוח חלק ביניהם).

תנו רבנן: **הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד - מדבק, ועושה בראשו כדי לגול עמוד** (מניח קלף חלק לגלול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו), **ובסופו כדי לגול היקף** (בסופו מניח חלק גדול כדי לגלול בו כל הקיפו; שאין עושה שני עמודים לגלול לאמצעו כמו שאנו עושין לספר תורה, אלא גוללו מתחלתו לסופו, וכורך החלק על כל ההיקף), **ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה**

(בבא בתרא יד, א)

ואם בא לחתוך - חותך.

מאי קאמר (מאי למימרא? הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף)?
הכי קאמר: ' (ומתחיל מלמעלה, ולא יניח חלק), **שאם בא לחתוך - חותך** (שהרי אם בא לחתוך - חותך, ונמצא זה ראש הכרך, וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם); **ורמינהי**:
תחלת ספר וסופו - כדי לגול (קסלקא דעתא חד שיעורא יהיב ליה לתחילתו וסופו); **'כדי לגול'**
מאי? אי כדי לגול עמוד - קשיא הקף? אי כדי לגול הקף - קשיא עמוד?!

אמר רב נחמן בר יצחק: **לצדדין קתני**.
רב אשי אמר: **כי תניא ההיא - בספר תורה, כדתניא**: **כל הספרים נגללים מתחלתן לסופן, וספר תורה נגלל לאמצעיתו, ועושה לו עמוד אילך ואילך**.
אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: **כך היו כותבי ספרים שבירושלים עושין ספריהם** (לספרי תורה).

תנו רבנן: **אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו** (צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים; לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו).
שאלו את רבי שיעור ספר תורה (ארכו מיבעיא להו) - **בכמה?**
אמר להן: בגויל - ששה (בגויל, שהוא עב והקיפו גדול צריך ששה טפחים: זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף בכתב בינוני).
בקלף בכמה?
איני יודע.

רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא, ולא איתרמי ליה (ארכו כהקירו)
אלא חד.
רב אחא בר יעקב כתב חד אמשיה דעיגלי ואיתרמי ליה (ארכו כהקירו) !
יהבו ביה רבנן עינייהו ונה נפשיה.

אמרו ליה רבנן לרב המנונא: כתב רבי אמי ארבע מאה ספרי תורה.
אמר להו: דילמא (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה [מורשה קהלת יעקב] כתב (ארבע מאות
פעמים, אבל ארבע מאה ספרים - אין פנאי לאדם אחד לכתוב) ?

אמר ליה רבא לרבי זירא: נטע רבי ינאי ארבע מאה כרמי.
אמר ליה: דילמא שתיים כנגד שתיים (שתי גפנים כנגד שתיים) ואחת יוצא זנב
(בכך קרוי 'כרם': לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה [במסכת סוטה (דף מג)] ?

מיתבי: ארון שעשה משה (שמות כה, י) [ועשו ארון עצי שטים] אמתים וחצי ארכו ואמה
וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו - באמה בת ששה טפחים (רבי מאיר לטעמיה דאמר (סוכה ה) 'כל
האמות היו בינוניות'), והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה מונחות כנגד ארכו של ארון
(זו אצל זו); כמה לוחות אוכלות בארון (אוכלות = תופסות; כך לשון המשנה (מדות פ"ג מ"א) 'אוכל בדרום
אמה אחת' גבי יסוד המזבח; ואף בלשון מקרא 'כי יוכלו אתיקים מהנה' בספר יחזקאל (מב)) ? - שנים עשר
טפחים; נשתיירו שם שלשה טפחים; צא מהן טפח (לעובי הכתלים, שהרי מבחוץ נמדד אמתים וחצי
ארכו), חציו לכותל זה וחציו לכותל זה - נשתיירו שם שני טפחים, שבהן ספר תורה (שכתב משה)
מונח (כמו שנאמר ויכתוב משה את (התורה) וגו' (דברים לא)), שנאמר (מלכים א ח, ט) אין בארון רק שני
לוחות האבנים אשר הניח שם משה [וגו': בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים]
מאי אין בארון - רק? - מיעוט אחר מיעוט ('אך' ו'רק' - שני מיעוטים הן),
ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

ספר תורה שמונח בארון (ארכו לרחבו של ארון) - פירנסת ארון לארכו (כלומר: מלאת כל חללו לארכו,
ופירשת צרכי מדתו); צא ופרנס ארון לרחבו - כמה לוחות אוכלות בארון? - ששה טפחים (במדת
רחבו); נשתיירו שם שלשה טפחים; צא מהן טפח חציו לכותל זה וחציו לכותל זה - נשתיירו שם
שני טפחים, שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק (כלומר לא היה צריך להיות רחבו כל כך
אלא בשביל ס"ת המונח אורכו לרוחב הארון שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק) - דברי רבי מאיר;
רבי יהודה אומר: באמה בת חמשה טפחים (מדת הארון באמה של חמשה טפחים היתה; רבי יהודה
לטעמיה, דקאמר: אמת כלים - באמה בת חמשה); והלוחות - ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה
מונחות באורכו של ארון (מוטלות על רוחבן ולא על חדן); כמה לוחות אוכלות בארון? - שנים עשר
טפחים; נשתיירו שם חצי טפח: אצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה (שהטפח = ארבע אצבעות; ולמאן
דגריס 'אצבע ומחצה' - באצבע קטנה קאמר, שהטפח = ארבע בגודל וחמש באצבע ושש בקטנה); פירנסת
ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו: כמה לוחות אוגדות בארון? - ששה טפחים; נשתיירו שם טפח
ומחצה; צא מהן חצי טפח: אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה; נשתיירו שם טפח
שבו עמודין עומדין (שני עמודי כסף, כמין עמודי ספר תורה, שוכבים לארכו, והלוחות ביניהן, שנאמר
'עמודיו עשה כסף', שנאמר (שיר השירים ג, ט-י) 'אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון (פסוק י)
עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן וגו' [תוכו רצון אהבה מבנות ירושלם] וארגז ששיגרו בו
פלשתים דורון לאלהי ישראל מונח מצדו (של ארון) שנאמר (שמואל א ו, ח) 'ולקחתם את ארון ה' ונתתם
אתו אל העגלה] ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אותו והלך'
ועליו ספר תורה מונח (ולקמיה פריך מעיקרא היכי הוה מונח), שנאמר (דברים לא, כו) לקוח את ספר
התורה הזה ושמעתם אותו מצד ארון ברית ה' [אלקיכם; והיה שם בך לעד]: מצד הוא מונח, ולא
בתוכו!

ומה אני מקיים 'אין בארון רק?' - לרבות

(בבא בתרא יד, ב)

שברי לוחות שמונחים (תחת הלוחות) בארון; ואי סלקא דעתא ספר תורה הקיפו
ששה טפחים, מכדי כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח (וזה שהקיפו ששה נמצא
עובי רוחבו שני טפחים), וכיון דלאמצעיתו נגלל - נפיש ליה מתרי טפחא
רווחא דביני ביני (אזיר שבין עמוד לעמוד) - בתרי פושכי היכי יתיב (דקתני
נשתיירו שם שני טפחים ששם ספר תורה מונח) ?

אמר רב אחא בר יעקב: ספר עֶזְרָה (ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך
בהקהל, וכהן גדול ביום הכפורים) - לתחלתו הוא נגלל (אין לו אלא עמוד אחד, ונגלל מתחלתו
לסופו).

ואכתי תרי בתרי היכי יתיב ?

אמר רב אשי: דכריך ביה פורתא (שאינו גוללו כולו, ומניח בו מקצת, וכורכו לעצמו) וכרכיה לעיל (ומניח אותו הכרך על הספר מלמעלה, וכורכו למעלה על ההיקף).
ורבי יהודה - מקמי דליתי ארגז ספר תורה, היכי הוה יתיב (היכא הוי קיימי? כיון דמצריך טפח מכאן וטפח מכאן ברוחב הארון, שלא יהא ספר תורה יוצא ונכנס בדוחק העמודים, היכא מנחי? הלא ימעטו את החלל)?
דפא הוה נפיק מיניה, ויתיב עילוה ספר תורה.
ורבי מאיר - האי מצד ארון מאי עביד ליה?
ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד ולא מתנח ביני לוחי, ולעולם בגויה מן הצד.
ורבי מאיר - עמודים היכא הוו קיימי?
מבראי.

ורבי מאיר - שברי לוחות דמונחין בארון מנא לן?
נפקא ליה מדרב הונא, דאמר רב הונא: מאי דכתיב (שמואל ב', ב) [ויקם וילך דוד וכל העם אשר אתו מבעלי יהודה להעלות משם את ארון האלקים] אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו - מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון ('שם' 'שם') תרי זימני כתיבי: ללוחות ולשברי לוחות).

ואידך?
ההוא מבעי ליה לכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחאי: מלמד שהשם וכל כינויו מונחין בארון.
ואידך נמי מיבעי ליה להכי?
אין הכי נמי; אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה? - נפקא ליה מדתני רב יוסף, דתני רב יוסף (דברים י', ב) [ואכתב על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים] אשר שברת ושמתם [בארון] - מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון ('אשר שברת' קרא יתירה הוא, למסמכיה ל'ושמתם', לדרשה).
ואידך?

ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: אשר שברת: אמר לו הקב"ה למשה: יישר כחך ששברת (ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו עליו השלום מדעתו, והסכימה דעתו לדעת המקום).

תנו רבנן: סדרן של נביאים: יהושע ושופטנים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ושנים עשר.

מכדי הושע קדים, דכתיב (הושע א) תחלת דבר ה' בהושע וכי עם הושע דבר תחלה והלא משה ועד הושע כמה נביאים היו?! ואמר רבי יוחנן שהיה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק (בימי אותם המלכים: עוזיה יותם אחז יחזקיה), ואלו הן: הושע וישעיה עמוס ומיכה (בארבעה נביאים הללו כתיב כן, חוץ ממיכה, שלא היה בימי עוזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה).

וליקדמיה להושע ברישא?
כיון דכתיב נבואתיה גבי חגי זכריה ומלאכי, וחגי זכריה ומלאכי - סוף נביאים הוו (שהן היו בבית שני בשנת שתיים לדריוש האחרון), חשיב ליה בהדיהו.
ולכתביה לחודיה וליקדמיה?
אידי דזוטר - מירכס.

מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל (שהרי ישעיה בימי עוזיה, וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא בירושלים, ויחזקאל בגולה בימי צדקיה), ליקדמיה לישעיה ברישא?!

כיון דמלכים סופיה חורבנא וירמיה כוליה חורבנא ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא - סמכינן חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא.

סידרן של כתובים: רות (רות קדמה 'בימי שפוט השופטים') וספר תהלים ואיוב (תהלים - דוד אמרן, והוא קדם לאיוב כמאן דאמר בימי מלכת שבא היה; ואחר כך שלשה ספרי שלמה: ומשלי קהלת (שניהם ספרי חכמה) שיר השירים (נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו), וקנינות (ירמיה אמרן, שהיה אחר שלמה) דניאל (אחר ירמיה בימי נבוכד נצר בגולה) ומגילת אסתר (אחריו בימי אחשורוש), עזרא (אחריו בימי דריוש השני שעמד אחר אחשורוש), ודברי הימים;

ולמאן דאמר 'איוב בימי משה היה' (לקמן) - ליקדמיה לאיוב ברישא?
אתחולי בפורענותא לא מתחילין.
רות נמי פורענות היא (רעב וגלות ומיתת אלימלך ובניו) ! ?

פורענות דאית ליה אחרית (סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה: שיצא דוד משם), דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה 'רות'? שיצא ממנה דוד, שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות. ומי כתבן?

משה כתב ספרו, ופרשת בלעם (נבואתו ומשליו אף על פי שאינן צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו), ואיוב; יהושע כתב ספרו, ושמונה פסוקים שבתורה (מן 'וימת משה' עד סוף הספר); שמואל כתב ספרו ושופטים (וספר שופטים, שכולם קדמו לו, ועמד וכתב ספרו, ומה שעלתה לישראל בימיהם וכן רות שהיתה בימי השופטים); ורות - דוד כתב; ספר תהלים - על ידי עשרה זקנים (כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו, ויש שהיו בימיו, כגון: אסף והימן וידותון מן הלויים המשוררים): על ידי אדם הראשון (כגון) (תהלים קלט, טז-יז) ('גלמי ראו עיניך' ועל ספרך כלם יכתבו ימים יצרו; ולא אחד בהם) [פסוק יז] ולי מה יקרו רעיק' [אל, מה עצמו ראשיהם] - אדם הראשון אמרו, על ידי מלכי צדק (נאם ה' לאדוני [שב לימיני] וכל המזמור (שם קי)) ועל ידי אברהם (כדאמרין לקמן: איתן האדומי זה אברהם) ועל ידי משה (תפלה למשה (שם צ)) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן, ועל ידי הימן (משכיל להימן), ועל ידי ידותון (למנצח לידותון) ועל ידי אסף

(בבא בתרא טו, א)

ועל ידי שלשה בני קרח.

ירמיה כתב ספרו וספר מלכים וקינוח;

חזקיה וסיעתו (בני דורו שהאריכו ימים אחריו) כתבו 'ימש' ק סימן < ישעיה (שהרגו מנשה, ולא כתב ספרו, שלא היו הנביאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן) משלי שיר השירים וקהלת (דכתיב בספר משלי (כד) אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו', ועל שחזקיה גרם להן לעסוק בתורה, כדאמרין ב'חלק' (סנהדרין דף צד): נעץ חרב על פתח בית המדרש כו' - נקרא הדבר על שמו);

אנשי כנסת הגדולה כתבו (חגי זכריה ומלאכי זרובבל ומדכאי וחבריהם) < קנד"ג סימן < יחזקאל (שנתנבא בגולה; ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני שלא נתנה נבואה לכתב בחוזה לארץ, וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ), ושנים עשר דניאל ומגילת אסתר (וכן ספר דניאל שהיה בגולה וכן מגילת אסתר; ושנים עשר, מתוך שהיו נבואותיהם קטנות - לא כתבום הנביאים עצמם איש איש ספרו, ובאו חגי זכריה ומלאכי וראו שרוח הקדש מסתלקת, שהיו הם נביאים אחרונים, ועמדו וכתבו נבואותיהם, וצרפו נבואות קטנות עמם, ועשאום ספר גדול שלא יאבדו מחמת קטנם);

עזרא כתב ספרו ויחס של דברי הימים עד לו (עד שייחס עצמו).

מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב: לא עלה עזרא מבבל עד שייחס עצמו (שכתב דברי הימים עד שייחס בו את עצמו) ועלה; ומאן אסקיה (מי סיימו)? נחמיה בן חכליה.

אמר מר: יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה; תניא כמאן דאמר 'שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן' (כל הך דקתני לעיל: יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה - אתיא כי הא תנא דלקמיה, דאמר נמי 'יהושע כתבן'), דתניא (פלוגתא דתנאי בהאי 'וימת שם משה כו'): (דברים לד, ה) וימת שם משה עבד ה' [בארץ מואב על פי ה'] אפשר משה <מת> [חי] וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע - דברי רבי יהודה, ואמרי לה רבי נחמיה; אמר לו רבי שמעון: אפשר ספר תורה חסר אות אחת? וכתביב (דברים לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה [ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלקיכם והיה שם בן לעד]! אלא: עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, כמו שנאמר (אכולה מילתא קאי, דקאמר 'הקב"ה אומר ומשה כותב' - כמה שמצינו שהנביאים כותבים מפי רבם): להלן (ירמיהו לו, יח) ויאמר להם ברוך: מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו.

כמאן אזלא הא דאמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: שמונה פסוקים שבתורה - יחיד קורא אותן (כלומר אין מפסיקין בהן)? לימא רבי יהודה היא (דאמר 'לא כתבם משה', לפיכך נשתנו משאר התורה), ודלא כרבי שמעון! אפילו תימא רבי שמעון: הואיל ואשתנו (לכתוב בדמע) - אשתנו.

(ו'אימא יעקב כו'. לא גרסינן לה:)

יהושע כתב ספרו? והכתיב (יהושע כד, כט) [ויהי אחרי הדברים האלה] וימת יהושע בן נון עבד ה' [בן מאה ועשר שנים]? דאסקיה אלעזר. והכתיב (יהושע כד, לג) ואלעזר בן אהרן מת [ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים]?

אסקיה פנחס.

שמואל כתב ספרו? והכתיב (שמואל א כח,ג) ושמואל מת [ויספדו לו כל ישראל ויקברהו ברמה ובעירו ושאלו הסיר האבות ואת הידענים מהארץ]?
דאסקיה גר החוזה ונתן הנביא.

דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים - וליחשוב נמי איתן האזרחי?
אמר רב: איתן האזרחי זה הוא אברהם: כתיב הכא (תהלים פט, א) [משכיל
ל] איתן האזרחי וכתיב התם (ישעיהו מא, ב) מי העיר ממזרח צדק [וגו'] [יקראהו לרגלו יתן
לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו] [כנראה: 'אזרחי' - נדרש מלשון
'מזרח', ו'צדק' הוא רמז לאברהם, עליו נאמר: ויחשביה לו צדקה [בראשית
12:7]]

(ל"א גרסינן [למתניתא] דלעיל במניינא דעשרה זקנים דקא חשיב אברהם ואיתן האזרחי ולא קא חשיב אסף,
דקסבר משלשה בני קרח הוא)

קא חשיב משה וקא חשיב הימן, והאמר רב (גבי ((מלכים א ה,יא)) ויחכם מכל האדם -
מאיתן האזרחי וגו' [והימן וכלכל ודרדע בני מחול; ויהי שמו בכל הגוים סביב] איתמר: הימן זה משה
(וכן הך, דהימן זה משה - אהימן דההוא קרא איתמר, דכתיב ביה והימן וכלכל וגו'): כתיב הכא הימן
וכתיב התם (במדבר יב, ז) [לא כן עבדי משה] בכל ביתי נאמן הוא! ?
תרי הימן הו' (משכיל להימן האזרחי - הימן אחרינא הוה).

משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב - מסייעא ליה לרבי לוי בר לחמא, דאמר
רבי לוי בר לחמא: איוב - בימי משה היה: כתיב הכא (איוב יט, כג) מי
יתן אפוא ויכתבון מלי [מי יתן בספר ויחקו] וכתיב התם (שמות לג, טז) ובמה יודע אפוא [כי
מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה];
ואימא בימי יצחק, דכתיב (בראשית כז, לג) [ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר] מי
אפוא הוא הצד ציד [ויבא לי ואכל מכל בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה];
ואימא בימי יעקב, דכתיב (בראשית מג, יא) [ויאמר אלהים ישראל אביהם] אם כן אפוא זאת
עשו [קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים];
ואימא בימי יוסף דכתיב (בראשית לז, טז) [ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי] איפה הם
רועים! ?

לא סלקא דעתא, דכתיב (איוב יט, כג) [מי יתן אפוא ויכתבון מלי] מי יתן בספר ויחקו,
ומשה הוא דאיקרי 'מחוקק' דכתיב (דברים לג, כא) וירא ראשית לו כי שם חלקת
מחוקק ספון [ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל].

רבא אמר: איוב - בימי מרגלים היה: כתיב הכא (איוב א, א) איש היה
בארץ עוץ איוב שמו [והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע], וכתיב התם (במדבר יג, כ)
[ומה הארץ השמנה הוא אם רזה] היש בה עץ [אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי
ענבים].

מי דמי? הכא 'עוץ' התם 'עץ'! ?
הכי קאמר להו משה לישראל: ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות
כעץ (איוב, שהאריך ימים רבים) ומגין על דורו כעץ.

יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני, ויתיב וקאמר:
איוב לא היה ולא נברא אלא [ל] משל היה (ללמוד ממנו תשובות למקטרגים על מדת
הדין, ושאין אדם נתפס על צערו).

אמר ליה: עליך אמר קרא (איוב א, א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו [והיה האיש ההוא
תם וישר וירא אלהים וסר מרע] ('איש היה' אלמא הוה) !

אלא מעתה (שמואל ב יב, ג) (וסיפיה דקרא 'ותהי לו לבת') ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה
אשר קנה ויחיה וגו' [ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת] - מי
הוה אלא משל בעלמא (משום דכתיב 'ותהי')? הכא נמי: משל בעלמא!
אם כן - שמו ושם עירו למה?

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: איוב - מעולי גולה
היה, ובית מדרשו בטבריא היה.

מיתיבי: ימי שנותיו של איוב משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שיצאו! ?

(בבא בתרא טו, ב)

אימא במשעה שנכנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שיצאו (מאתים ועשר, דכתיב (איוב מב): ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה - אף שנותיו הוכפלו, דכתיב ויחי איוב אחר זאת מאה וארבעים שנה; למדנו שהיה בן שבעים כשבאו יסורין עליו; הרי מאתים ועשר; ולעולם מעולי גולה היה). מיתבי: שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם ואלו הן בלעם ואביו ואיוב (אלמא נכרי היה) אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי! <א"ל> וליטעמיך - אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה? והא כתיב ממשפחת רם (אליהוא על כרחך - מדייחסיה קרא בשמו [ושם אביו] ושם משפחתו - ישראל הוה, ואית דאמרי ממשפחת רם היה - היינו אברהם) ? אלא אינבוי אינבי לאומות העולם; הכי נמי: איוב אינבוי אינבי לאומות העולם. אטו כולהו נביאי מי לא אינבוי לאומות העולם? התם עיקר נביאותיהו לישראל, הכא עיקר נביאותיהו לאומות העולם.

מיתבי: חסיד היה באומות העולם, ואיוב שמו; ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו; הביא הקב"ה עליו יסורין; התחיל מחרף ומגדף - כפל לו הקב"ה שכרו בעוה"ז [כדי] לטרדו מן העולם הבא!?

תנאי היא, דתניא: רבי אלעזר אומר: איוב - בימי שפוט השופטים היה, שנאמר (איוב כז, יב) הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו; איזה דור שכולו הבל (הטובים שבהן לא היו כלום, כדאמרינן לקמן: שהנשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ומוכיחו)? הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים. רבי יהושע בן קרחה אומר: איוב - בימי אחשורוש היה, שנאמר (איוב מב, טו) ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ [ויתן להם אביהם נחלה, בתוך אחיהם]; איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות - הוי אומר זה דורו של אחשורוש;

ואימא בימי דוד, דכתיב (מלכים א א, ג) ויבקשו נערה יפה [בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך]? התם בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ.

רבי נתן אומר: איוב - בימי מלכות שבא היה, שנאמר (איוב א, טו) ותפל שבא ותקחם [ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך] (ובא גם גידוד מכשדים עליו); וחכמים אומרים: איוב - בימי כשדים היה (בימי נבוכדנצר היה, ובא גם משבא גידוד עליו), שנאמר (איוב א, יז) [עוד זה מדבר, וזה בא ויאמר] כשדים שמו שלשה ראשים [ויפשטו על הגמלים ויקחו ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך]; ויש אומרים: איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא: כתיב הכא (איוב ב, י) [ויאמר אליה] כדבר אחת הנבלות תדברי [גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל? בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו] וכתיב התם (בראשית לד, יז) [ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד] כי נבלה עשה בישראל [לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה],

(מסקנא דתירוצא הוא דתריץ לעיל 'תנאי היא': ההוא מתניתא דלעיל סבירא ליה עובד כוכבים הוה, והני תנאי דהן מתניתא) וכולהו תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה (כולהו סבירא להו דישראל הוה), לבר מ'יש אומרים' (דאמרי 'בימי יעקב הוה'); דאי סלקא דעתא מאומות העולם הוה - בתר דשכיב משה מי שריא שכינה על עובדי כוכבים? והא אמר מר (בפרק קמא דברכות (דף טז)): בקש משה שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים, ונתן לו, שנאמר (שמות לג, טז) [ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו] ונפלינו אני ועמך [מכל העם, אשר על פני האדמה] ('ונפלינו' = ונבדלנו, בלכתך עמנו מכל האומות).

אמר רבי יוחנן: דורו של איוב שטוף בזמה היה, שנאמר: (איוב כז, יב) הן אתם כולכם חזיתם ולמה זה הבל תהבלו, וכתיב (שיר השירים ז, א) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך [מה תחזו בשולמית כמחלת המחנים] ('ונחזה בך' לשון זימה [הוא זה]: להסתכל בנשים; שעובדי כוכבים אומרים לישראל 'שובי לתורתנו ותוני עמנו').

אימא בנבואה, דכתיב (ישעיהו א, א) חזון ישעיהו בן אמוץ [אשר חזה על יהודה וירושלם בימי עזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה]? א"כ למה זה הבל? תהבלו למה לי?

ואמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (רות א, א) ויהי בימי שפוט השופטים [ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו]? - דור ששופט את שופטיו (שהיו השופטין עצמן מקולקלים, והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו): אומר לו (שאם אמר לו השופט) "טול קיסם מביין <עיניך> [שיניך] (הסתלק ופרוש מעבירה קטנה שבידך)" - אומר לו (יכול זה לומר): "טול קורה מביין עיניך" (פרוש מעבירה חמורה

שבידך): אמר לו (ישעיהו א, כב) **כספך היה לסיגים** - אמר לו [סוף הפסוק] **סבאך** (יין); כמו 'אל תהי בסבאי יין' (משלי כג)) **מהול** (מעורב; וכן כל לשון 'הוללות' שבתורה: לשון ערבוב) **במים**.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר מלכת שבא אשה היתה - אינו אלא טועה; מאי 'מלכת שבא'? - מלכותא דשבא. (איוב א, 1-2) ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם (פסוק ז) ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' [את ה' ויאמר: משוט בארץ ומהתהלך בה] אמר לפניו: ריבונו של עולם: שטתי בכל העולם כולו, ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם, שאמרת לו (בראשית יג, 12) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה (היינו דקאמר 'ומהתהלך בה': מאותו שאמרת לו 'התהלך בארץ' אני בא) - ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] - לא הרהר אחר מדותיך.

(איוב א, 8) ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' [איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע]; - אמר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם: דאילו באברהם כתיב (בראשית כב, 12) [ויאמר: אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה] כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה [ולא חשכת את בנך את יחידך ממני], ויבא יוב כתיב (איוב א, 8) **איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע**.

מאי וסר מרע?

אמר רב אבא בר שמואל: איוב - וותרן בממונו היה: מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו (מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות, אומר לפועל: "חצי פרוטה אני נותן לך, ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או ביצים, ונחלוק" ואיוב ויתרה לחצי השני משלו, ונותן לו כל הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל שאינו [אלא?] ממון).

(איוב א, 10) ויען השטן את ה' ויאמר: החנם ירא איוב אלהים? הלא אתה סכת [שכת] בעדו ובעד ביתו וגו' [ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ]

מאי מעשה ידיו ברכת?

אמר רבי שמואל בר רב יצחק: כל הנוטל פרוטה מאיוב - מתברך.

מאי (שם) ומקנהו פרץ בארץ?

אמר רבי יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם: מנהגו של עולם זאבים הורגים העזים; מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים.

(איוב א, 11) ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך יברכך (איוב א, 11) ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך וגו' [ויצא השטן מעם פני ה']; (איוב א, 12) ויהי היום ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור (פסוק יד) ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות וגו' [על ידיהם]

מאי הבקר היו חורשות והאתונות רועות על ידיהם (על ידי הבקר, דריש ליה לקרא שאוכלת חזיר מתלם המענה: שהזרע צומח בשעתו).

אמר רבי יוחנן: מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב

(בבא בתרא טז, א)

מעין העולם הבא (כדכתיב (ירמיהו לא): הרה ויולדת יחדו: הריון ולידה ביום אחד; הכי דרשינן ליה במסכת שבת (דף ל:)).

(איוב א, 13-14) עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים וגו' [ותבער בצאן ובנערים ותאכלם; ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך]; (פסוק יז) עוד זה מדבר וזה בא ויאמר כשדים שמו שלשה ראשים ויפשטו על הגמלים ויקחום וגו' [ואת הנערים הכו לפי חרב ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך]; (פסוק יח) עוד זה מדבר וזה בא ויאמר בניך ובנותיך אוכלים ושותים יין בבית אחיהם הבכור (פסוק יט) והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית ויפול על הנערים וגו' [וימותו; ואמלטה רק אני לבדי להגיד לך] (פסוק כ) ויקם איוב ויקרע את מעילו ויגז את ראשו וגו' [ויפל ארצה, וישתחו]; (פסוק כא) ויאמר: ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך; (פסוק כב) בכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלהים; (פרק ב, א-ב) ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב וגו' [על ה' ויבוא גם השטן בתכם להתיצב על ה'] (פסוק ב) ויאמר ה' אל השטן אי מזה תבא ויען השטן את ה' ויאמר משוט בארץ וגו' [ומהתהלך בה] - אמר לפניו: ריבונו של עולם! שטתי בכל העולם ולא מצאתי כעבדך אברהם שאמרת לו (בראשית יג, 12) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה ולא הרהר אחר מדותיך;

(איוב ב,ג) ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' ועודנו מחזיק בתומתו ותסיתני בו לבלעו חנם; אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב - אי אפשר לאומרו, כאדם שמסיתין אותו וניסת. במתניתא תנא: יורד ומתעה ועולה ומרגיז, נוטל רשות ונוטל נשמה (הכי פירושו: יורד למטה ומתעה את הבריות לחטוא, ועולה למעלה ומרגיז את חמת המלך בהשטנותו, נוטל ממנו רשות להרוג את החוטא, מכיון שנתנו רשות, דכתיב 'ותסיתני בו'). (איוב ב,ד-ז) ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו (פסוק ה) אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו אם לא <על> [אל] פניך יברכך (פסוק ו) ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אך את נפשו שמור (פסוק ז) ויצא השטן מאת פני ה' ויך את איוב וגו' [בשחין רע מכף רגלו עד קדקדו] אמר רבי יצחק: קשה צערו של שטן (שהוזקק לשמור את נפשו איוב שלא תצא) יותר משל איוב: משל לעבד שאמר לו רבו 'שבור חבית ושמור את יינה'.

אמר ריש לקיש: הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות: הוא שטן - דכתיב (איוב ב,ז) ויצא השטן מאת פני ה' [ויך את איוב בשחין רע מכף רגלו עד קדקדו];

הוא יצר הרע - דכתיב התם (בראשית ו,ה) [וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו] בַּק רע כל היום, ודכתיב הכא [ויאמר ה' אל השטן: הנה כל אשר לו בידך] בַּק אליו אל תשלח ידך [ויצא השטן מעם פני ה'];

הוא מלאך המות - דכתיב (איוב ב,ו) [אך] ויאמר ה' אל השטן: הנו בידך [אך] את נפשו שמור - אלמא בדידיה קיימא (ליטול את הנפש, והזהירו שלא ליטלה).

אמר רבי לוי: שטן ופנינה - לשם שמים נתכוונו: שטן: כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב, אמר: חס ושלום מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם פנינה דכתיב (שמואל א,א) וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה (שתתרעם על שהיא עקרה - ותתפלל) [כי סגר ה' בעד רחמה].

דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא: אתא שטן נשקיה לכרעיה (איוב ב,י) [ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים, ואת הרע לא נקבל] בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו; אמר רבא: בשפתיו לא חטא, בלבו חטא; מאי קאמר?

(איוב ט,כד) ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה אם לא איפו מי הוא אמר רבא: בקש איוב להפוך קערה על פיה (לעקור כל כבוד שחירף וגידף). אמר ליה אביי: לא דבר איוב אלא כנגד השטן.

כתנאי: (איוב ט,כד) ארץ נתנה ביד רשע [פני שפטיה יכסה אם לא אפוא מי הוא]: רבי אליעזר אומר: בקש איוב להפוך קערה על פיה. אמר לו רבי יהושע: לא דבר איוב אלא כלפי שטן.

(איוב י,ז) על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל; אמר רבא: בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין (מדינו של הקב"ה, לומר שאנוסין הן על ידי הקב"ה, שברא יצר הרע, והכי קאמר: על דעתך כי לא ארשע: אם הייתי חפץ - לא הייתי רשע), אמר לפניו: "רבונו של עולם! בראת שור - פרסותיו סדוקות; בראת חמור - פרסותיו קלוטות (את זה טהרת ואת זה טמאת: הכל בא על ידך, אתה בראת בו סימני הטומאה); בראת גן עדן, בראת גיהנם, בראת צדיקים (על ידי יצר טוב), בראת רשעים (על ידי יצר הרע) - מי מעכב על ידך (לפיכך אין ניצול מידך, כי מי יעכב? אנוסין הן החוטאין)! ומאי אהדרו ליה חכריה [דאיוב]?

(איוב ט,ד) אף אתה תפר יראה ותגרע שיחה לפני אל; ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תכלין (שהיא מבטלת את הרהורי עבירה, כדאמר בעלמא (קדושין דף ל:): 'אם פגע בך מנוול זה - משכהו לבית המדרש; אם אבן הוא נימוח בו'; הלכך לאו אנוסין נינהו, שהרי יכולין להציל עצמן).

דרש רבא מאי דכתיב (איוב כט,יג) ברכת אובד עלי תבא ולב אלמנה ארנין; 'ברכת אובד עלי תבא' (שהיה סבור שהיה אובד את שדהו) - מלמד שהיה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן; 'ולב אלמנה ארנין' - דכל היכא דהוה <איכא> אלמנה דלא הוו נסבי לה - הוה אזיל שדי שמיה עילויה (אומר שהיא קרובתו, או מדבר בה להשיאנה), והוה אתו נסבי לה.

(איוב ו, ב) לו שקול ישקל כעשי והותי במאזנים ישאו יחד - אמר רב: עפרא לפומיה דאיוב: חברותא כלפי שמיא (מדבר לפני השכינה כאדם המתווכח לחבירו; בא ונשקול מי חייב לחבירו).

(איוב ט, לג) לו יש בינינו מוכיח ישת ידו על שנינו - אמר רב: עפרא לפומיה דאיוב: כלום יש עבד שמוכיח את רבו?

(איוב לא, א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה - אמר רבא: עפרא לפומיה דאיוב: איהו באחרניתא? אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל, דכתיב (בראשית יב, יא) [ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו] הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את - מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה.

(איוב ז, ט) כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה - אמר רבא: מכאן שכפר איוב בתחיית המתים;

(איוב ט, יז) אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם - אמר רבה: איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו: בסערה חרף, דכתיב אשר בשערה ישופני: אמר לפניו: רבונו של עולם - שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין 'איוב' ל'איוב'?

בסערה השיבוהו, דכתיב (איוב לח, א-ג) ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר [וגו'] (פסוק ב) מי זה מחשיך עצה במלין בלי דעת [פסוק ג] אזר נא כגבר חלציך אשאלך והודיעני: אמר לו: הרבה נימיין ('מן הסערה' לשון שיער כדקתני הרבה נימין בראתי באדם) בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה, שלא יהו שתיים יונקות מגומא אחת; שאלמלי שתיים יונקות מגומא אחת - מחשיכות מאור עיניו של אדם; בין גומא לגומא לא נתחלף לי - בין 'איוב' ל'איוב' נתחלף לי?

(איוב לח, כה) מי פלג לשטף תעלה [וגו'] [ודרך לחזיז קלות]: הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד; שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד - מטשטשות (עושות את הארץ כטיט) את הארץ ואינה מוציאה פירות; בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין 'איוב' ל'איוב' נתחלף לי? מאי משמע דהאי 'תעלה' לישנא דדפוס היא?

אמר רבה בר שילא: דכתיב (מלכים א, יח, לב) [ויבנה את האבנים מזבח בשם ה'] ויעש תעלה כבית סאתים זרע [סביב למזבח]

(איוב לח, כה) [מי פלג לשטף תעלה] ודרך לחזיז קולות - הרבה קולות בראתי בעבים, וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו כדי שלא יהו שתי קולות יוצאות משביל אחד, שאלמלי שתי קולות יוצאות משביל אחד - מחריבין את כל העולם; בין קול לקול לא נתחלף לי, בין 'איוב' ל'איוב' נתחלף לי?

(איוב לט, א) הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור: יעלה זו אכזרית על בניה: בשעה שכורעת

(בבא בתרא טז, ב)

ללדת - עולה לראש ההר, כדי שיפול ממנה וימות; ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניו; ואלמלי מקדים רגע אחד או מתאחר רגע אחד - מיד מת; בין רגע לרגע לא נתחלף לי, בין 'איוב' ל'איוב' נתחלף לי?

(איוב לט, א) [הידעת עת לדת יעלי סלע] חולל אילות תשמור: אילה זו - רחמה צר; בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון (נחש) שמכיש (נושכה) בבית הרחם, ומתרפה (לשון רפיון) ממולדה; ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד - מיד מתה; בין רגע לרגע לא נתחלף לי, בין 'איוב' ל'איוב' נתחלף לי?

(איוב לד, לה) [איוב] לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל וכתוב (איוב מב, ז) [ויהי אחר דבר ה' את הדברים האלה אל איוב ויאמר ה' אל אליפז התימני חרה אפי בך ובשני רעך] כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב; אמר רבא: מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו (להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר לא בדעת ידבר: לא אמר 'לא ברשע ידבר' אלא לא בדעת).

(איוב ב, יא) וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקומו אליפו
התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו; - מאי ויועדו יחדו?
אמר רב יהודה אמר רב: מלמד שנכנסו כולן בשער אחד.
ותנא בין כל אחד ואחד שלש מאות פרסי - מנא הוה ידעי?
איכא דאמרי כלילא הוה להו (כתרים); ובכל כתר שלשה פרצופים, ואיש את שמו מחוקק על
פרצופו; וכשבאין יסורין על אחד מהן - פרצופו משתנה), ואיכא דאמרי אילני (וכן אילני)
הוה להו, וכיון דכמשי (פלטי"א) - הוה ידעי. אמר רבא: היינו
דאמרי אינשי "או חברא כחברי דאיוב (אם אין לו לאדם אוהבים) או מיתותא
(נוח לו שימות)".

(בראשית ו, א) ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ובנות יולדו להם - רבי יוחנן
אמר: רביה באה לעולם (כשנולדה בת, לפי שממהרת להיות לו זרע); ריש לקיש
אמר: מריבה באה לעולם.
אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: לדידך, דאמרת 'רביה באה
לעולם' פ מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב אמר לו נהי דלא
נכפלו בשמות, אבל נכפלו ביופי (ואין לך כפל טוב ממנו) דכתיב (איוב מב, יג-יד)
ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות (פסוק יד) ויקרא שם האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם
השלישית קרן הפוך: ימימה - שהיתה דומה ליום (ברה כחמה); 'קציעה' -
שהיה ריחה נודף כקציעה (מין בושם הוא); 'קרן הפוך' - אמרי דבי רבי
שילא: שדומה לקרנא דקרש (מין חיה וקרניה משחירין כמו צבע). מחייכו עליה
במערבא: קרנא דקרש? לקותא היא! אלא אמר רב חסדא: ככורכמא
דרישקא (כרכום של גן הגדל בגינה) במיניה (שהוא מעולה ממין שאר בשמים) שנאמר (ירמיהו
ד, ל) [ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב] כי תקרעי בפוך [עיניך לשוא תתיפי מאסו בך
עגבים נפשך יבקשו].

רבי שמעון ברבי - איתילידא ליה ברתא; הוה קא חלש דעתיה. אמר
ליה אבוא: רביה באה לעולם.
אמר ליה בר קפרא: תנחומין של הכל ניחמך אבוך, [דתניא: אי
אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שבניו זכרים
אוי לו למי שבניו נקבות; אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי:
אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורסי.
כתנאי: (בראשית כד, א) [ואברהם זקן בא בימים] וה' ברך את אברהם בכל; מאי 'בכל'?
רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת;
רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת!
אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם, ו'בכל' שמה.
רבי אלחעזר המודעי אומר: איצטגנינות (חזקה בכוכבים) היתה בלבו של
אברהם אבינו, שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו (ליטול עצה ממנו).
רבי שמעון בן יוחי אומר: אבן טובה היתה תלויה בצוארו של
אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו - מיד מתרפא; ובשעה שנפטר
אברהם אבינו מן העולם תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה.
אמר אביי: היינו דאמרי אינשי 'אידלי יומא' (הוגבה שמש כשהחמה זורחת)
אידלי קצירא (מיקל החול').

דבר אחר: שלא מרד עשו בימיו.
דבר אחר: שעשה ישמעאל תשובה בימיו.
שלא מרד עשו בימיו - מנלן?
דכתיב (בראשית כה, כט) [ויזד יעקב נזיד] ויבא עשו מן השדה והוא עיף; ותנא: אותו
היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם
את יצחק אביו;
[ומאי שנא של עדשים?]; אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי: מה
עדשה זו אין לה פה (עדשין אין להן פה כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטנית: כמין סדק) -
אף אָבֵל אין לו פה (שהוא יושב ודומם);
דבר אחר: מה עדשה זו מגולגלת - אף אבילות מגולגלת ומחזרת על
באי העולם.
מאי בינייהו?
איכא בינייהו לנחומי בביעי (אין להם פה אבל אינם מגלגלים כגלגל).

אמר רבי יוחנן: חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום: בא על
נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים,

ושט את הבכורה (וביזה את העבודה שהיתה בבכורות; 'שט' - תרגום של בזיון: 'מדוע הקילתני' (שמואל ב יט) תרגום יונתן 'אשטתני') :

'בא על נערה מאורסה' - כתיב הכא (בראשית כה, כט) [ויזד יעקב נזיד] ויבא עשו מן השדה [והוא עיף] וכתיב התם (דברים כב, כז) כי בשדה מצאה [צעקה הנער המארשה ואין מושיע לה] 'הרג את הנפש' - כתיב הכא עיף וכתיב התם (ירמיהו ד, לא) [כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה קול בת ציון תתיפח תפרש כפיה] אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים 'וכפר בעיקר' - כתיב הכא (בראשית כה, לב) [ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות, ו]למה זה לי [בכרה] וכתיב התם (שמות טו, ב) [עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה] זה אלי ואנוהו [אלהי אבי וארמננהו]

'וכפר בתחית המתים' - דכתיב (בראשית כה, לב) [ויאמר עשו] הנה אנכי הולך למות [ולמה זה לי בכרה]

'ושט את הבכורה' - דכתיב (בראשית כה, לד) [ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך] ויבז עשו את הבכורה.

ושעשה ישמעאל תשובה בימיו מנלן?

כי הא דרבינא ורב חמא בר בוזי הוו יתבי קמיה דרבא, וקא מנמנס רבא. אמר ליה רבינא לרב חמא בר בוזי: ודאי דאמריטו 'כל מיתה שיש בה גויעה זו היא מיתתן של צדיקים'?

אמר ליה: אין!

והא דור המבול?

אמר ליה: אנן 'גויעה ואסיפה' קאמרינן.

והא ישמעאל, דכתיב ביה גויעה ואסיפה?

אדהכי איתער בהו רבא, אמר להו: דרדקי! הכי אמר רבי יוחנן: ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו, שנאמר (בראשית כה, ט) ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו [אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על פני ממרא].

ודילמא דרך חכמתן קא חשיב להו?

אלא מעתה (בראשית לה, כט) [ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו, זקן ושבע ימים] ויקברו אותו עשו ויעקב בניו - מאי טעמא לא חשיב להו דרך חכמתן?

אלא מדאקדמיה אדבורי [בפסוק] - אדבריה [באופן מילולי: נשא אותו, ופירושו: נתן לו [ישמעאל ליצחק] כבוד], ומדאדבריה - שמע מינה תשובה עבד בימיו.

תנו רבנן: שלשה - הטעימן הקב"ה בעולם הזה

(בבא בתרא יז, א)

מעין העולם הבא, אלו הן: אברהם יצחק ויעקב:

אברהם - דכתיב ביה (בראשית כד, א) [ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם] בכל; יצחק - דכתיב ביה (בראשית כז, לג) [ויחד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואכל] מכל [בטרם תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה];

יעקב דכתיב ביה (בראשית לג, יא) [קח נא את ברכתי אשר הבאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי] כל [ויפצר בו ויקח].

שלשה לא שלט בהן יצר הרע; אלו הן: אברהם יצחק ויעקב, דכתיב בהו 'בכל' 'מכל' 'כל' (באברהם כתיב (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל ביצחק כתיב (שם כז) ואוכל מכל ביעקב כתיב (שם לג) וכי יש לי כל, כלומר: לא חסרו שום טובה); ויש אומרים: אף דוד, דכתיב (תהלים קט, כב) [כי עני ואביון אנכי] ולבי חלל בקרבי (יצרי הרע מת בקרבי).

ואידך?

צעריה הוא דקא מדכר (על לבו ממש הוא מתרעם, ואומר: שמת בקרבו מרוב צרות).

תנו רבנן: ששה לא שלט בהן מלאך המות (אלא מתו בנשיקה על פי שכינה),

ואלו הן: אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן ומרים.

אברהם יצחק ויעקב - דכתיב בהו 'בכל' 'מכל' 'כל' (לא חסרו שום כבוד) ומצינו כבוד זה במשה ואהרן שנאמר בהן על פי ה' ואם אלו מתו ע"י מלאך [המות] נמצא שחסרו שום כבוד;

משה אהרן ומרים דכתיב בהו על פי ה' [באהרן כתוב: במדבר לג, לח: ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש;

במשה כתוב: דברים לד, ה: וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה'; במרים כתוב: במדבר כ, א:

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם]

והא מרים לא כתיב בה על פי ה'?

אמר ר"א: מרים נמי בנשיקה מתה, דאטיא שם שם משה.

ומפני מה לא נאמר בה על פי ה'?
שגנאי הדבר לומר.

תנו רבנן: שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה, ואלו הן: אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים ובנימין בן יעקב:
אברהם יצחק ויעקב - דכתיב [בהו] 'בכל' 'מכל' 'כל' (גירסת רש"י:
כדאמרן: שמתו על פי שכינה, ואין ראוייה רמה לשלוט במי שנשוק משכינה, שהרי אין הרמה באה אלא מטפה מרה המטפטפת מסכינה של מלאך המות, דאמר מר (עבודה זרה דף כ:) 'ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות';
משה אהרן ומרים דכתיב [בהו] 'על פי ה'';
בנימין בן יעקב דכתיב (דברים לג, יב) ולבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו [חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן] (הכי דריש: ישכון לבטח בנימין, על סמיכות ידידות השכינה); ויש אומרים אף דוד, דכתיב (תהלים טז, ט) [לכן שמח לבי ויגל כבודי] אף בשרי ישכון לבטח. ואידך?
ההוא - רחמי הוא דקא בעי!

תנו רבנן: ארבעה מתו בעטיו של נחש (בעצתו של נחש כלומר לא היו ראויין למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש בעטיו תרגום של עצתו כדכתיב (דניאל ו) אתייעטו כל וגו' וכן התיב עטא וטעם (שם ב)), ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד; וכולהו גמרא לבר מישי אבי דוד, דמפרש ביה [קרא], דכתיב (שמואל ב יז, כה) ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב; וכי בת נחש היא? והלא בת ישי היא, דכתיב (בבני ישי כתיב:) (דברי הימים א ב, טז) ואחיותיהם צרויה ואביגיל [ובני צרויה אבשי ויואב ועשהאל שלשה] - אלא בת מי שמת בעטיו של נחש.

הדרן עלך 'השותפין'